

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

LI. ÉVFOLYAM
2. SZÁM

BUDAPEST, 1938.
FEBRUÁR

Az alkotmánytan tanításának módja.

A nemzetnevelés szempontjából tanítóképzésünk legfontosabb tárgya: az *alkotmánytan*. Míg a többi tantárgyban a nevelési mozzanatok csak járulékaik az egyes tudományágaknak, az alkotmánytan nem múlt hangulatokon alapuló ismeretkinccsel hat, hanem állandó, tervszerű, minden órára kiterjedő erejű, végtelen változatosságában is mindig és mindenhol egyetemesen nevelő-jellegű tantárgy, helyesebben alkalmazott állampolgári nevelés. Míg a nevelés tanban általános neveléstani alapfogalmakkal, elméletekkel, a testi és erkölcsi nevelés általános módjaival és eszközeivel ismerkedik meg a tanítónövendék, az alkotmánytanban helyes vezetéssel és irányítással valóságos és szinte kizárólagosan nemzetnevelő munkát kell kifejttenünk. Tanítóképzésünknek ez a tantárgy a gerince, mert ez az igazi nemzetnevelés-tudomány.

Tantervünk alkotmánytani célkitűzésében így írja elő a célt: „Állami életünk szervezetének és alaptörvényeinek megismerése és tájékozottság a gyakorlatilag fontosabb közigazgatási és jogi ismeretekben; a nemzeti közösség és alkotmányosság tudatának, a törvénytiszteletnek fejlesztése. Olyan képességek fejlesztése és módszertani ismeretek nyújtása, melyekkel a tanító az állampolgári nevelés feladatainak megfelelhet.”

Ez a célkitűzés kettős feladat elé állítja a tanítóképző-intézet tanárát. Az első a tárgyi ismeretek nyújtása; a második nevelői jellegű. Az első feladat számunkra egyáltalán nem jelent nehézségeket. Mi Nagy-Magyarország legboldogabb korának utolsó évtizedeit éltük át. Tanúi voltunk annak a művelődési fejlődésnek, amelyhez hasonlót nemzetünk ezeréves története sem mutathat föl. Aztán részesei voltunk a világháborúnak, majd szenvedő alanyai az összeomlás korának és boldog bizakodói annak a nemzetépítő munkának, amely 1919 augusztusában indult meg. Most szemlélői vagyunk az újabb jogi fejlődésnek, élő egyedei az állami élet szervezetének. Tehát, ha figyelemmel kísérjük parlamentünk és közigazgatásunk életét, az erre vonatkozó tudományos irodalmat és a sajtót, akkor állami életünk jellegének ismertetéséhez szükséges, oly bőséges anyaggal rendelkezünk, hogy számunkra e tekintetben csak egy lehet a gond: mennyi az az anyag, amennyit ebből tanítványainknak is át kell adnunk?

A tantervi célkitűzés első része azonban annál nagyobb gondot jelent tanítványainkra nézve. Bizonyára megfigyelték alkotmánytant

tanító kartársaim is azt, hogy minő jogi és közigazgatási ismeretekkel rendelkeznek V. éves növendékeink. Nekem az a tapasztalatom, hogy — jöllehet az elemi és polgári iskolai tanterv is sok gyakorlati jellegű, ide-vonatkozó ismeretet dolgoztat fel, mégis a történelemmel kapcsolatos, az államra, államszerkezetekre, a kormányzás módjára, a törvényhozásra vonatkozó alkotmánytani ismereteken kívül növendékeink szinte teljesen tájékoztatlanok a saját községük életét illetően. Vidéki tanítóképzőben szerezhvén tapasztalataimat, ezek növendékeire vonatkoznak megfigyeléseim. Tanítványaink legnagyobb része kis- vagy nagyközségben lakik. Ennek a közigazgatási szervezetnek a működése igazán nem bonyolult, mégis egészen ismeretlen terület előttük; szinte teljesen távol áll érdeklődési körüktől. Ennek a következménye az, hogy tanítványaimra nézve a községi és a törvényhatósági közigazgatásra vonatkozó ismeretek a legnehezebbek.

Hogy munkájukon könnyítsek, volt idő, amikor úgy segítettem rajtuk, hogy a IV. évfolyam utolsó történelmi óráján külön felhívtam figyelmüket ezekre a kérdésekre, és minden kötelezettség nélkül azt ajánlottam nekik, hogy a nyár folyamán kérjék meg községük jegyzőjét, bíróját, engednék meg, hogy tanulmányi okból bepillanthassanak a községi közigazgatás életébe. Érdeklődjének az iránt, mik községük közügyei, mennyi a község vagyona, kik intézik az ügyeket, mi a hatáskörük. Voltak is néhányan, akik érdeklődtek ebben az irányban, s önmaguk élvezhették legjobban ennek a jótékony eredményét. A tárgyi ismeretek megszerzésére irányuló ezt az eljárásomat azonban rövidesen megszüntettem, mégpedig azért, mert még a látszatát is el akartam kerülni tanítványaim megterhelésének, másrészt azért, mert szüleinek társadalmi állásánál fogva csak igen kevés növendék volt a község előljáróságával olyan kapcsolatban, hogy ezzel az óhajjal hozzá fordulhatott. Ugyanis a mai magyar kultúrpolitika következtében tanítványaink zöme a legegyszerűbb, legalsóbb társadalmi osztályokból ered, amelyeknek a magyar közigazgatási, vagy általában a közélettel kapcsolatuk alig van. Összeállítottam a 7 állami tanítóképző-intézet növendékeinek statisztikai adatait a szülők foglalkozása szempontjából. Ebből kitűnik, hogy az 1935/36. iskolai évben vizsgát tett 959 tanítónövendék szülei közül

gazdasági, ipari, kereskedelmi, közlekedési tisztviselő	2.38%
aktív köztisztviselő	4.79%
nyugdíjas köztisztviselő és egyéb nyugdíjas tisztviselő	7.08%
pap, tanár, tanító	9.28%
másféle értelmiségi foglalkozású	1.77%
katonatiszt	1.66%

vagysis az értelmiségi pályán levő szülők összes száma 26.96%
 Kisbirtokos, kisiparos, kiskereskedő, középbirtokos, tőkés 31.68%

ez együtt 58.24%,

vagyis a szülők 41.76%-a napszámos, gazdasági cseléd, altiszt vagy szolga. Minden magyar állampolgártársam foglalkozását tiszteletben tartom, megbecsülöm, hiszen ők is a közös nemzeti élet munkásai, mint mi, de azt hiszem, ebből a környezetből vajmi kevés közigazgatási érdeklődés fakadhat.

Egyébiránt az a tapasztalatom, hogy növendékeink történelmi tanulmányaik kapcsán már sok közjogi ismerettel rendelkeznek. Ismerik a Szent István-korabeli vármegye igazgatását, a nemesi vármegye történelmi kialakulását, a kormányhatóságok történelmi fejlődését stb., szinte túlságosan a multban élnek, de egyáltalán nem ismerik a márt. Az erre irányuló érdeklődés fokozásának kétségbevonhatatlanul igen értékes segédeszköze az alkotmánytani szemléltető kirándulás. Törvényszéki, telekkönyvi, törvényhatósági bizottsági látogatásaink igazán maradandó értékű emlékeket nyújtanak tanítványainknak; ismeretanyaguk biztosságát és szélesebb látókört eredményeznek. Ezeket a látogatásokat az illető érdekelt tisztviselők mindig nagyon szívesen fogadják, mert meg vannak róla győződve, hogy a leendő tanítói kar közvetve az ő munkájukban is kiváló szolgálatoakat tehet. Kíváncsinos volna, hogy lehetőleg minél több alkotmánytani ismeretet bővítsünk ilyen helyszíni szemlékkel. Talán a IV. osztály szülőföld-ismeretési anyagának megfelelőbb irányítása és felhasználása hozhatná közelebb növendékeinket saját községük életének megismeréséhez.

A Tanterv szerint az alkotmánytan második célkitűzése: „olyan képességek fejlesztése és módszertani ismeretek nyújtása, amelyekkel a tanító az állampolgári nevelés feladatainak megfelelhet”.

Ez a célkitűzés számunkra, tanítóképző-intézeti tanárookra, a leg-súlyosabb feladatot jelenti. Mert mindannyiunknak tudnia és éreznie kell, hogy az általános népoktatás révén, a leendő tanítók útján, a mi kezünkbe van letéve a nemzet legszélesebb rétegeinek a jövője. Amilyen tanítói egyéniséget alakítunk tanítványainkból, olyan lesz a jövő nemzedék. Tehát alkotmánytani tanításom igazi, legfőbb célja: ez a *nevelésre-képesítés*. (Az alkotmánytan tárgyi célkitűzése csak az alapját szolgáltatja ennek a magasabb célnak.) E nevelési feladat teljesítése azonban nagyon nehéz, mégpedig azért, mert minden tanítási órában minden elhangzott gondolatának teljes harmóniában kell lennie nemcsak az előző órák, előzőleg tanult tantárgyak, hanem az előző évek nevelői anyagában hirdetett meggyőződésével is, amelyet tanári példammal kell igazolnom. Éppen azért ennek a nevelői gondolatnak kell a főcélnak lennie, mégpedig minden egyes órán. A tárgy természetének megfelelően az állampolgári erények mindegyikének nevelését bekapcsolhatom tanításomba. Hiszen az anyag oly változatos, hogy intézményesen kellene biztosítanunk ezt a nevelői hatást. Elgondolásom szerint nemcsak óravázlatunkban, hanem tanmenetünkben is, óráról-órara fel kellene tüntetnünk, hogy aztán könnyen áttekinthessük: melyik az a nevelői cél, amelynek elérésére azon az órán különösen is törekszünk.

Magá a tantárgy szinte önként kínálkozik nevelői hatásokra. Pl.

az államról és alkotmányról szóló egység alkalmat ad arra, hogy az egymásra-utaltság érzelmét, a vérségi kötelék tudatát keletkeztessék. Az állam címerének, színeinek, lobogójának tárgyi anyagával a nemzeti önérzetet, büszkeséget éreztessék. Az állampolgárok kötelességei és jogai című anyagrésztlet ön maga felőleli az állampolgári érények mindegyikének nevelő hatását. Hogy ebből a részletből csak egy nevelői vonatkozást említsek: amikor rámutatok arra, hogy a felvilágosultság irodalmának hatása alatt kivívott emberi jogokat a jobbság az értelmiség nemesen és önzetlenül gondolkodó részének köszönheti, az erre való eszméltetéssel az értelmiségi osztály és, ahogy tanítványaim szokták említeni, a nép egyszerű rétegei között levő ellentétek és ellenszenv megszüntetését segítem elő. A törvényhozásról tanítandó anyag tárgyalásakor nemcsak azt kell tudatossá tennünk tanítványainkban, hogy képviselő-választói jogunk gyakorlása nemzetvédelmi kötelességünk, hanem őket az élet útjára szóló tanácsokkal is el kell látnunk. Ne vegyenek aktív részt a politikai harcok kortesküzdemeiben, mert az hivatásuk természetével nem egyeztethető össze és jövő nevelő munkásságuknak nehéz gátakat emel. Az igazságszolgáltatás az erkölcsi igazságba vetett hit biztonságához segít. A községi közigazgatásról szóló résszel a szűkebb haza gondjainak vállalására nevelek. A sajtóról szóló tanításomban nem elég a tárgyi anyagot megvilágítanom, hanem eszméltetnem kell a jövő tanítóját: miért nagyhatalom a sajtó; minél csekélyebb értelmi színvonalon áll valamely társadalmi réteg, annál nagyobb hatalom; nemzeti és valláserkölcsei tartalmú sajtótermékek népszerűsítése lesz majdan kötelessége. A közegészségügyi résznél: az egészség nem magánügy; igen fontos nemzeti érdek.

A tanítóképző-intézet tanárának, ha e nevelő feladatának meg akar felelni, teljes önfegyelmességgel kell rendelkeznie, hogy a nemzet életében legszenvedélyesebb vitákat kiváltó problémákat is a nemzetnevelés mindenek felett álló, magasztos gondolatának szemszögéből, szinte bírói magaslaton állva, világítsa meg. Tantervi utasításunk szerint — idézem: „Ügyeljen a tanár, hogy tárgyilagosságát megővja, s minden pártpolitikai színezetet gondosan elkerüljön.” Amikor a politikailag széttagolt, vallási színezet szerint megbontott, osztály- és egyéni érdekekkel befolyásolt nemzet egyes életproblémáit érintjük, az egyedül helyes úton nem az egyéni vélemény, hanem kizárólag a törvényeinkben megnyilvánuló nemzeti akarat vezethet bennünket. Midőn pl. az 1920. évi ideiglenes alkotmány anyagát tárgyalom, lelkiismeretbeli kötelességemnek tartom, hogy tanítványaimmal megismertessem az 1920. évi I. t.-cikk miniszteri indoklását, mert ennek megismerése nélkül nem szerezheti meg a tanítónövendék az e kérdéshez szükséges tájékozottságot. Vagy pl. ha a választási kérdéseket tanítom, ismét a nemzetnevelés szempontjából öröközve, megerősítem tanítványaim lelkében egyetemes, majd magyar történelmi óráim idevonatkozó részének tanításakor megállapított eredményét: Minden magyar, bármiképp dicsőíti is Istenét, higgye és kövesse egyháza tanításait, legyen annak hű fia, de becsülje és tiszt-

telje másvallású magyar testvérének vallási meggyőződését is, mert mikép a politikai viszály, akként a vallási villongás is akadály a Trianonból való feltámadásunknak.

Végigfuthatnánk alkotmánytanunk egész anyagán a nélkül, hogy csak egyszer is ismétlésbe kellene bocsátkoznunk; mert nemcsak a közjogi és közigazgatás-jogi ismeretek, hanem a magánjogi ismeretek mindegyike is éppen ilyen szerves része a nemzetnevelés-tudománynak. Pl. nem szólok itt a családról, mint nevelő gondolatról, hanem ugyanazon óra anyagából csak a házasságról tanítandó részszel kapcsolatos feladatokról. Erről a kérdésről az ifjúság már valamit tud. Ismeri az eljegyzés körüli eljárást, a kihirdetést, a hittanórán a katolikus megismerkedett a házassággal, mint szentséggel; megtanulta, melyek a házasság akadályai. Az én feladatomban itt tehát tárgyi szempontból legfeljebb egy-két fogalom tisztázása lehet. De nem lennének nevelőtanár, ha nem használnám fel ezt az alkalmat arra, hogy növendékeimet nemcsak a saját, hanem közvetve az egész nemzeti nevelés szempontjából nem irányítanám. Beszélek nekik a szerelemről, mint az emberi élet egyik legmagasztosabb érzelméről, amely az ember lelkét különös boldogsággal tölti be; utalok arra, hogy az igazi ideál eszményi magasságokba segít, nemes tettekre sarkal.

Főlhívom figyelmüket arra, hogy a 19—20-éves fiatalember, még ha tanítói oklevele van is, sem testi, sem szellemi tekintetben még nem annyira fejlett, hogy élete sorsát, boldogságát kockára vethesse. Nem ismeri még eléggé önmagát sem, még kevésbé az életet, hiszen az intézet korlátai között keveset látott még az élet küzdelmeiből. Szólok a házastársak, az ideál testi fejlettségéről, egészséges voltáról. Beszélek a házastársak szellemi szintbeli harmóniájának szükségességéről; a házasság és boldogság reális alapjáról: az anyagi feltételekről. Eszméltetem őket arra, hogy a házasság nem futó kaland, könnyelmű játék, hanem önként vállalt, egy életre szóló, súlyos feladat, amely majd szívük választottjával, s majdan az élet legnagyobb kincsével, gyermekükkel szemben a legnagyobb áldozatokra, a legnemesebb önfeláldozásra kötelez.

Az alkotmánytan tanításának anyagából, annak változatosságából következik, hogy minden egyes órai anyag módszeres feldolgozása más és más. Természetesen az általános didaktikai és metodikai alapon tanítunk, amelyet mindannyian ismerünk. A cél kitűzését követi tanítványaim meglevő ismeretkincsének felhasználása. Az általuk ismert, vagy általam megismertetett példákban való kiindulás és az új ismeret hozzáfűzése, új fogalmak keletkeztetése anyagom logikai egységeként való tanításával. Minden órai munka koronája a nevelői hatás. De éppen azért, mert az alkotmánytan anyaga heti óraszámához viszonyítva sok, s mert minden körülmények között nevelni akarok, bármennyire a módszertani elvek ellen való vétségnek látszik is, megtörténik, hogy a tankönyvünkben szereplő új anyagot alig, vagy egyáltalában nem tárgyalom. Pl. a nemzeti (nyelvi) kisebbségek jogairól tanítok. Szemléltetem Nagy-Magyarország nemze-

tiségi térképét. Fölújítjuk az erre vonatkozó történelmi alapvetést, megállapítjuk hazánk állampolgárainak mai nyelvi megoszlását, tisztázzuk a „nemzetiség” fogalmát, s aztán a tankönyvben feldolgozott anyag többi részével egyáltalán nem foglalkozom, pedig ez az igazi, új anyagrészt. Hiszen tanítványaink az oktatás nyelvének kivételével seholsem hallanak a nyelvhasználat jogáról; arról, hogy az idegenajkú állampolgár anyanyelvét mikor és hol használhatja; hogy mi a községek ügyviteli nyelve, a tisztviselők nyelvhasználati kötelessége stb., s mégsem magyarázok erről, abban a tudatban, hogy növendékeim ezt minden különösebb fáradság nélkül a könyvből önmaguk is megtanulhatják.

Valahányszor ehhez a kérdéshez érek, felsír a lelkem és feljajdul a mult, s az új anyag helyett vázolom az elhibázott magyar nemzetiségi politikát, a magyarság elnyomásának egyik szélsőségétől a 30 milliós magyarlakosságú állam ábrándvilágáig. Felújulnak tanárjelöltkorom fájdalmas tapasztalatai. Nekünk magyar-horvát tengerpartról tanítottak, a nélkül, hogy arra eszméltettek volna, hogy ott nem, vagy alig dobog magyar szív, s a fiumei kormányzó hajóján be kellett vonnunk a magyar lobogót, hogy a horvátok meg ne dobálják. Miért nem tárták fel előttünk a valót?! Nem tanítottak bennünket helyesen nemzeti önismeretre!

S aztán az ajkamról tovább tanít a mult... Boldogemlékü nővérem, nem is tanító, hanem óvónő nemzeti szellemű munkájának emlékét idézem. A Besztercebánya mellett levő Zólyomlipcse Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület óvodájában hogyan tanította meg a kisdedeket az édes magyar nyelvre! Tanúi voltunk annak, hogy egy óvónő, s a munkáját folytató elemi iskola néhány tanítója 20 év alatt milyen csodálatosan szép magyarosító munkát végzett. Elfeledhetetlen boldogság töltötte be a lelkünket, amikor az azelőtt szintiszta tót községben holdvilágos estén, tót ifjak és leányok ajkán csendült fel a magyar dal!

Tehát életpéldát, élettapasztalatot nyujtok tanítványaimnak, hogy azon buzdulva, érezzék nemzeti kötelességüket, mert hiába mutatja ki a statisztika, hogy hazánk lakosságának 92%-a magyar, tehát nemzeti állam vagyunk, mégis, okulva a multon, tudnunk kell, hogy tanítványainkra e tekintetben a világháborút megelőző kor kötelezettsége hárul, talán még nehezebb körülmények között! Tehát óram befejezéseként felhívom figyelmüket arra, hogy rendíthetetlen őrei legyenek a magyar nyelvnek, a magyar nemzeti eszmének, bármily kisebbségi nyelvű község tanítói lesznek is, mert nekünk és nekik kell virrasztaniok, mivelhogy ma is állandóan járnak a kísértetek!...

Ha pedig azt vizsgáljuk, hogy az alkotmánytannak mekkora teret biztosít tantervünk, sajnálattal kell megállapítanunk, hogy ennek a legfontosabb nemzetevelő tudománynak csak heti 2 óra jut.

Hogyan feleljünk meg tehát teljesen annak a feladatnak, amelyet a tárgy célkitűzése jelent? Miképen vigyünk közelebb tanítványainkat a „má”-hoz? Hogyan ismertessük meg velük a mai állami és közigazgatási életet? Mikép segítsük hozzá a magánjogi ismeretek

nélkülözhetetlenül szükséges alapanyagához? Mikor és hányszor vihetjük el tanítványainkat alkotmánytani terepszemlékre, amelyeknek jelentősége kétségbevonhatatlanul nagy?

Tanmenetünk szerint csupán évi 56 óra áll rendelkezésünkre, s ebből az óraszám-ból is 7 óra alkotmánytörténeti alapvetés, 5 óra ismétlés, 3 óra a tárgy népiskolai módszerének tárgyalására való, s így kizárólag évi 41 óra fordítható az új anyag megtanítására. Oly nagy az alkotmánytan anyaga, hogy ebben az osztályban van legkevesebb alkalmam feleltetésre, úgyhogy az összefüggő feleléseken kívül rendszerint havonta egyszer egy félórás írásbeli feleltetést kell tartanom, hogy számonkérési kötelezettségemnek is elegendő tehessek. Ha ezek mellett a tantárgy nemzetnevelő feladatát az egész anyagon át ki akarom fejteni, nem látok más megoldást, mint azt kérni, hogy tanítóképzésünk mostani reformja alkalmával ennek a tantárgynak a tanítására legalább heti 3 órát biztosítson az új tanterv.

Végigmenve az alkotmánytannak mélyen a való életbe vágó, mindenkor reális, mindig érdekes problémáin, rájövünk arra, hogy jó módszer alkalmazásával az alkotmánytan hozzánk mindenkor a legközelebb álló, az életet céltudatosan irányító, az ifjú lelkeket a leg hatásosabban nevelő tárgy, amelyet éppen kézzelfogható értékénél, gyakorlati hasznosságánál, változatosságánál fogva tanár és tanítvány egyaránt csak szerethet.

De kérдем: mi diktálja lelkünknek azt az ú. n. „jó” módszert? Vajjon csak a didaktikai tudás, a pedagógiai ismeret, a tárgy igazi értékelése? Úgy érzem, mindezek bírása még nem juttat el az alkotmánytan tanításának mintaszerű megoldásához. Gyönyörű dolog a módszer, a helyes didaktikai érzék, a biztos tudás, de a nemzetnevelés tanánál ez mégsem elég. Van valami, ami mindezekon fölül áll, ami a mozgató rugója, alapja az egész munkának, s ez: legyen igazán magyar a szíve-lelke annak, aki a magyar nemzetnevelésnek ezt a legfontosabb tantárgyát tanítja! A szíve beszéljen minden órán, a lelke üssön át minden gondolatot; érezze és éreztesse, hogy minden, amiről tanít, egészen a magyar életé, a magyar jövőé. Ennek az érzelemnek kell úrrá lennie a növendékeken, a tanítás anyagán és a módszeren egyaránt.

Ennek igazolására befejezésül legyen szabad életem egyik legemlékezetesebb óráját felidézmem. Amikor Iglót már megszállották a csehek, s közelgett az ideje annak, hogy az új államhatalom intézetünket is átvegye, egyszer éppen magyar nyelvtani órám volt. Anyagom: a névelő és a kötőszó. Azt hiszem, nemzeti szempontból még a csehekre nézve sem veszedelmes téma. Szokásom szerint mindenre példákat mondtam, vagy mondtattam, s a felelők egyike olyan átlag iskola-példával felelt, amelyet elemi iskolás gyermektől szoktunk hallani. A lelkemben ott zsongott annak az időnek minden gondja, bánata, eggyéforrva benne az „én”, a családom, Igló és az egész magyar nemzet kínzóan bizonytalan jelene. S arra a gyenge példamondatara így válaszoltam: Nem tudnak Önök szebb példát mondani? Ott van állandóan bővülő tanulmányi életük; mondjanak példát a tudo-

mányok bármelyikének köréből, vagy a mai élet mindannyiunkat érintő forgatagából. S egy új példamondatot mondtam. A következő feladat a „vagy-vagy” választó kötőszó volt. Mindenkitől példát kérek! Fölszólítom az egyik növendéket: „Vagy magyarok maradunk, vagy meghalunk!” A teremben a meglepődés és meghatottság csöndje, magam is szinte az elérzékenyedéssel küzdök, s csak annyit mondok: Jó volt a példája minden szempontból, és szép volt, jóleső minden magyar léleknek!

Egy másik tanuló is jelentkezett a példájával, amely így hangzott: „Vagy magyar maradok, vagy tót leszek!” Csak annyit válaszoltam: Nyelvtanilag helyes volt a példája, de csak nyelvtanilag! A többi a szívük bírálatára bízom! Halotti csend, Mintha temetésről jönnénk, de csak pillanatra, mert aztán annál elemibb erővel tör ki az osztályból az egyre erősebben áramló érzelmek özöne. A szívek és arcok kigyulladnak, a szemek felragyognak, s egyik gyönyörű példamondat a másik után születik, s azok mindegyike szebbnél-szebb hitvallás a magyar honszerelem fellobbanó lángja mellett. Nem kell már irányítás, nem kell lelkesítés, lobog a láng fényesen, diadalmasan, s úgy izzanak a lelkek, hogy szinte a kipattanásig feszül bennük az érzelem árja. Az az érzésem, hogy ilyen pillanatokban oda vihetem ezt az izzólelkű ifjúságot, ahová akarom; az az érzésem, hogy ezek a pillanatok örökvényű tanulságokat rejtnek magukban; az a meggyőződés, hogy a harctereken, a véres csatamezőkön is így születnek, így támadnak a hősök.

Mert ott szunnyad, minden magyar lélekben ott virraszt a honszerelem zsarátnoka, csak fel kell azt szítanunk, s égő hazafiságunkkal állandóan lobogó lángra lobbantanunk, hogy világítson és melegítsen, fényt hozzon a magyar éjtszakába, e nagy magyar télbe...

Chobodiczky Alajos.

A tanítói hivatás órái.

— Második, befejező közlemény. —

III. A tanítói hivatás óráira vonatkozó rendelet megbeszélése után szólni akarok azon eljárásról, amelyet használtam ezen órák megtartásánál s azon tapasztalatról, amelyet 12 éven át idevonatkozólag szereztem. Nem osztom azt a felfogást, hogy tanmenet készítése gépiessé tenné ezt a nagyjelentőségű munkát. Én sem kívánom itt a tanmenet részletes kidolgozását, de a tanárnak éppen úgy, mint a növendéknek előre tudnia kell, hogy miről lesz szó; mi a tárgykör, mi a megbeszélés tárgya ezeken az órákon. Ötletszerűségből vagy valamely növendék kitalált elbeszéléséből indulni ki, nem kívánatos, ez a tárgytól, a kitűzött céltól való eltérést jelentené. Már fentebb is említettem, hogy a növendék kijelentése, elbeszélése, a tanárok által hozzájuk intézett kérdésekre adott felelete nem képezhet komoly alapot, amelyre bizvást építhetnénk. A növen-

dékekben hiányzik az őszinteség. Évek óta foglalkozom ifjúságtanulmánnyal s a serdülőkor lélektana megtanított erre a megállapításra. Bármennyire igyekeznék is növendékeinket őszinteségre nevelni, ez csak 2—3%-ban sikerül. A tanuló furfangos, találékony. Erre csak a következő esetet hozom fel. Ha kérünk tőlük a gyermektanulmányi múzeum részére falusi gyermekek által készített játékokat, gyakran e helyett maguk készítette játékokat adnak be. Egy volt tanítványunk az intézet elhagyása után bevallotta, hogy a falusi gyermekköszöntők helyett saját maga faragott ilyen köszöntő verseket s nyújtotta be azokat.

A tanítói hivatás óráinál a következőképen jártam el s ez az eljárás évek hosszú során megfelelőnek bizonyult. Amennyiben az ötödéven mindössze 10—12 óra állott rendelkezésemre a tanítói hivatás megbeszélése céljából, ugyancsak gondolkoznom kellett rajta, hogy mit mondok s azt miképen adom elő. Mielőtt ezen órák megtartásához hozzáfogtam volna, az ötödév minden tanulója részére legépeltettem a tételeket, amelyekről beszélni fogunk. Így a növendékeknek alkalmuk volt előre gondolkozni a szóbanforgó tárgyról s így hozzá tudtak szólni. Szerintem a tanárnak kell megadni a beszélgetéshez a megindítást, nem pedig a növendékeknek. A következő tételeket beszélgettünk meg: 1. A tanítójelölt helyzete a képzőben és a társadalomban. — 2. A kezdő tanító. — 3. A tanító házassága: a) milyen korban nősüljön a tanító?, b) milyen családba nősüljön?, c) milyen műveltséget lehet követelni a tanító nejtétől?, d) egészségi követelmények a házastársaknál, e) anyagi ügyek a házasságnál. — 4. A tanító magánélete: a) családi élet, b) gyermekek nevelése, c) öltözködés, d) lakásrendezés, e) udvar, kert. — 5. A tanító és az iskola: — 6. A tanító iskolán kívüli elfoglaltsága: a) népművelés, b) ifjúsági egyesület, c) cserkészlet, d) énekkar, zenekar, e) ismeretterjesztő előadások, f) leveleoktatás, g) szövetkezetek. — 7. Lelkésznek és tanítónak, mint kultúrtényezőknek egymáshoz való viszonya. — 8. A tanító helyzete a társadalomban, a művelt és kevésbé művelt elemekhez való viszonya. — 9. A tanító és a politika. — 10. A tanító önképzése. — 11. A tanító világnézete.*

Itt meg kell jegyeznem, hogy az Országos Református Tanítóegyesület 9 év óta 35 P pályadíjat tűzött ki ezen kérdések részletes kifejtésére s reám bízta a pályatétel kitűzését. Én a fenti 11 tétel közül kitűztem a 3., 4., 5., 6., 7., 8. tételeket pályakérdésül s még a következő feladatokat: 1. Mit jelent a tanítóra, mint egyedre az intézvé egyesületi élet? 2. Minő tényezők befolyásolják károsan a tanító működését? 3. Hogy alapozza meg a kezdő tanító jövőjét? Ezekről a tételekről növendékeink legtöbbször igen sikerült pályamunkákat adtak be. A tételek mind gyakorlati kérdéseket érintettek.

* Midőn ezeket a tételeket közöltem a *Schweizer Erziehungs-Rundschau*-ban (Juniheft 1934.), a kiváló pedagógus, *Schohaus* azokra a következő megjegyzéseket tette: „Die Besprechung solcher Fragen erwies sich uns immer als ausserordentlich wertvoll. Es kann dadurch viel persönliches Missgeschick verhütet werden!”

Mihelyt a tanítói hivatás órája nem a gyakorlati szempontoknak szolgál, hanem az elméletek területére kalandoz el, elveszti kitűzött célját.

A tanítói hivatás első óráját rendesen az alábbi tartalmú beszéddel vezetem be. A tanítójelöltnek nem elég, ha a képzőben értelmi műveltséget szerez, érzelmeinek nemesítését, akaraterejének növelését kapja meg, hanem szüksége van gyakorlati ismeretekre is. Ezek különbözők lehetnek, de első sorban van ezek között az életismeret. Nem lehet a tanítójelölteket kibocsátani a nélkül, hogy velők az életet a maga meztelenségében meg ne ismertessük. Igaz, hogy ez egy kissé az idealizmust a tanítói hivatás iránt lehüti, de ez korántsem olyan nagy baj, mintha a mindennapi élet teljes ismerete nélkül megy ki. Ifjú embereknek még nincsen meg az élettapasztalatuk arra nézve, hogy az életet olyannak lássák, amilyen. Nagyobb szolgálatot nem tehetünk az életbe kilépő tanítóknak, mintha elmondjuk mindazt, amit a tanítói élethivatással kapcsolatban tudunk. Az ilyenmű ismereteknek nyújtása sok ballépéstől menti meg a tanítót, sok óvatosságra inti. Volt tanítványaink sok levele bizonyítja, hogy mennyire szükség van azokra az órákra, amelyekben a tanító élethivatásáról beszélünk.

Itt meg kell említenem, hogy 24 évi igazgatóságom alatt körülbelül 2500 levelet kaptam tanítványaimtól. Ezekből a jellegzeteseket kiválasztottam s felolvastam az ötödévesek előtt. Ezekben a levelekben — közülök sokat érdemes volna kiadni — benne van a magyar tanító küzdelme a tudatlanság, a lekicsinylés, a súlyos anyagi bajok ellen, benne fájdalom munkájának gyakori félreismerése felett, de benne van a hála is az intézet iránt, amely őt nehéz, de magasztos életpályájára nevelte.

Az első órán mindig felolvastam a kiváló német pedagógus, *Kellner Aphorismen* című munkájából a következő kérdésre adott feleletet: miért rontják el fiatal falusi tanítók jövőjüket? — „Fiatalabb tanítóink közül sokan azért mennek tönkre vagy homályosítják el jövőjüket, mivel nincsen megfelelő társadalmi körük s az egyedüllét óráit nem tudják üdvösen kitölteni. A csendes falun élve a magánosság nyomasztó érzése fogja el őket, s ha nincs meg szívükben a szent buzgalom hivatásuk és továbbképzésük iránt, ha hiányzik náluk a szellemi táplálék iránt való érdeklődés, akkor jön a korcsmai élet, jön a parasztokkal való cimboráskodás szirtje, amelyen oly sokan hajótörést szenvednek. A korai oktan és körültekintés nélküli házasságok pedig többnyire nyomorúságot és megélhetési gondokat okoznak. Súlyos követelmény, hogy egy 18—19 éves fiatalember, aki kikerülve a képzőintézet fegyelme alól, egyszerre szabadon rendelkezhetik ideje és munkája felett, — világ- és élettapasztalattal győzze le mindazon kísértéseket, amelyek reá leselkednek. Ezeket annál kevésbbé fogja legyőzni, minél csekélyebb a vallás-erkölcsi képzettség, amelyet nyert. Én — mondja Kellner —, örömezt üdvözném azt a törvényt, amely megállapítaná, hogy senki a betöltött 24 év előtt, önállólág, mint tanító nem működhetik.“

Az 1. tétel fejtegetésénél különösen nagy súlyt vettem annak hangsúlyozására, hogy a tanítójelölt, bármily egyszerű családból származzék is, művelt családokkal igyekezzék érintkezésbe jönni, de mindig óvakodjék korai házassági ígéretektől. Bizonyos illemszabályokat is adtam nekik, de éreztem, hogy ezeket már az alsó osztályokban meg kellene adni a növendékeknek. Ezért is örömmel kell üdvözölnünk a tanítói hivatás óráinak bevezetését. Járatlan, többnyire faluról bekerült tanulóknak mennyire szükségük van arra, hogy magatartásukra megfelelő utasítást nyerhessenek! A 2. tétel alatt a kezdő tanítónak adtam megszívlelendő intelmeket. Ki kell oktatni a kezdő tanítót, hogyan viselkedjék állomáshelyén való megjelenéstől kezdve, miképen végezze a bemutatkozást egyes családoknál. Legyen határozott és ne ingadozó. Maga fejével gondolkozzék s ne a másokéval. Hallgasson a jó tanácsra, de ne mindig a mások tanácsa után menjen. Ha falura kerül, küzdjön az elparlagiasodás ellen s tartson kapcsolatot a városi kultúrérettel. Legyen napi programja. Így sokkal többre ér. Tegyen mindennap magános sétát. Kettős haszna van: a test felüdítése s alkalom nyújtás teendőink átgondolására s nehezebb kérdések megoldására. Egyik tanítványom igen hálásan emlékszik meg hozzám írt levelében arról, hogy én nekik a naponkénti magányos sétákat ajánlottam. Ő — írja tanítványom — meglehetősen heves vérmérsékletű ember s e miatt már több baja is volt. Ilyen magános séták alatt mindig lecsillapodik s dolgait nyugodtan át tudja gondolni.

Legfontosabb fejezetnek tartottam mindig a tanítói hivatásról szóló előadásomban a tanító házasságát. Ennek a tárgynak legtöbb időt szenteltem s arra nagyon is felhívtam az ötödévesek figyelmét. A tanító egész élete sok részben a házasságtól függ. Lehetett a legjobb tanuló, gondolkozhatott helyesen, végezhetette dolgát szorgalmasan, ha a házasságot eltéveszti, ha rosszul nősül. Valaki haladhat szépen a pályán, de ha meg nem felelő házasságot köt, becsapja maga mögött az ajtót s az nem nyílik ki többé. Pályája megakad, egész élete keserűség lesz. Különösen éles szavakkal kikeltem az ellen, ha a fiatal tanító anyagi előnyökért teljesen műveletlen, parasztleányt vesz feleségül. Mindenképen igyekeztem megrajzolni az ilyen szerencsétlen házasság szomorú következményeit. Egy művelt tanító és egy műveletlen nő soha sem tudja egymást megérteni. Harcom a meg nem felelő tanítói házasság ellen, amint azt a Debrecenben megjelenő *Tanítók Lapja* is (1937. évi 21. sz.) megállapítja, számottevő eredményt ért el. Tanítványaim nagy része megfogadta idevonatkozó tanácsaimat s örömmel értesített, hogy megfelelő házasságot kötött. Egyik tanítványom a következő jellemző szavakkal értesített házasságának megkötéséről: „Kedves Igazgató úr! Boldog örömmel értesítem, hogy megnősültem (de nem parasztleányt vettem feleségül!).” Bizony a tanítóképző-intézet pedagógusainak nem szabad kicsinyleni a tanítói házasság ügyét s kötelességüknek kell ismerniök erről megfelelő felvilágosítást adni felsőbb osztályú növendékeiknek.

Fontos kérdés a 4. tétel, a tanító magánélete, amelyet nem le-

het elválasztani nyilvános életétől. Családi élete legyen tiszta, példás, amelyet teljesen hasson át a vallásos érzelem. Tartózkodjék az alkoholtól, amely a kötelességteljesítésben nagy mértékben gátolja. Helyesen nevelje művelt nejével egyetértőleg gyermekeit. Mind a tanítónak, mind feleségének öltözködése legyen egyszerű, de ízléses. Lakásuk csinoságot, tisztaságot, rendet mutasson. De tartsa rendben az udvarát, kertjét is. Az 5. tételben erősen hangsúlyozandó, hogy a tanító szeresse az iskolát, de igyekezzék azt a gyermekek útján megszerettetni a szülőkkel is. Pontosság, rend- és tisztaságszeretetet jellemezzék a tanítót az iskolában. Éljen az iskolának, ne vállaljon sok mellékfoglalkozást, ne gazdálkodjék. Nem értek egyet Árpássy Gyulával, aki említett munkájában így szól: „A földműves emberek szeretik, ha a tanító gazdálkodik, csak a gazdálkodás ne essék az iskola rovására.” Én, aki huzamosabb ideig falun laktam, az ellenkezőt tapasztaltam. A nép nem igen szereti, ha a tanító gazdálkodik, mert a gazdálkodás olyan természetű, hogy az többször elvonja az iskolától a tanítót. Szerintem csak ott gazdálkodjék a tanító, ahol földfizetését nem tudja másképen értékesíteni.

Nagyon sokat lehetne beszélni a tanítónak iskolán kívüli elfoglaltatásáról (6. tétel). Itt csak két dologra kívánok reá mutatni. Az ötödéveseket elő kell készíteni arra, hogy miképen tartsanak ismeretterjesztő előadásokat. Itt legfontosabb a tárgy megválasztása, amely legyen érdekes, figyelmet keltő. Nálunk több növendék leírta a Szülők Iskolájában tartott előadások címét. Igen fontos feladata a tanítónak a leveleoktatás, amely nem csupán katonai kiképzés, hanem erkölcsi nevelés. E téren a derék tanító, ha van elegendő ifjúságtanulmányi ismerete, áldásos munkát végezhet. Sokat vitatott kérdés (7. tétel) a lelkész és tanító közötti viszony, amelytől nagy mértékben függ a falu előhaladása, kultúrája. Amennyire áldás származik a lelkész és tanító egyetértő munkájából, annyira káros következményeket von maga után, ha e két ember egymás ellen torzszalkodik. Oktassuk ki a leendő tanítókat, hogy a lelkésszel soha se keressék az összeütközést, hanem e tekintetben legyenek türelmesek, megértők.

A tanító a társadalomban (8. tétel) tudjon alkalmazkodni a különböző társadalmi osztályokhoz. Ne tartson egyoldalúlag se a művelt, se a műveletlen elemekkel. Ő a társadalom minden osztályának a tanítója. Az igazi művelt ember megtalálja a középutat az úri és parasztemberek között s a legeldugottabb faluban is intelligens ember marad. A tanító ne politizáljon sokat (9. tétel). Legyen meg a politikai meggyőződése, de ne avatkozzék bele pártpolitikába s bármilyen választásba. A beleavatkozás könnyen olyan színben tűnetheti őt fel, hogy csak egy pártnak s nem az egész falunak a tanítója. Súlyos mulasztást követ el, ha megelégszik azzal a tudással, amelyet a képzőben szerzett s nem igyekszik a további önképzésre (10. tétel). A tanítónak mindennap kell napilapot olvasnia, hogy az eseményektől el ne maradjon, egy pár irodalmi, vagy pedagógiai könyvet vásárolni évenként. Nagy szolgálatot tesz az önképzésnél a rá-

dió. Nem szabad elfelejteni a tanítónak, hogy a pedagógia különösen olyan tudomány, amely évről-évre fejlődik. Szomorú dolog az, ha a tanító nem halad a korrallal. A tanítóképzőintézeti tanároknak egyik fontos feladata az, hogy a leendő tanítót hozzásegítsék egészséges, keresztény világszemlélet kialakulásához (11. tétel). Ez nem könnyű feladat, mert világnézetünk kialakulására nemcsak nevelésünk, hanem egyéniségünk és társadalmi helyzetünk is nagy hatással van. Nem lehet eléggé figyelmeztetni a tanítójelölteket, hogy igyekezzenek megtalálni a szélsőséges világnézetek között a középutat s lehetőleg tárgyilagosan ítélni meg a dolgokat.

Minden tételhez a tanulók szabadon hozzászólhattak s bátran elmondhatták véleményüket. Egyik-másik élesebb felfogású növendék hozzászólása nem egyszer bámolatba ejtett. Az ilyen ügyes, a szóbanforgó kérdés megvilágítására szolgáló hozzászólást feljegyeztem magamnak s a következő iskolai évben előadásomban értékesítem. Így bőséges adatokat gyűjthettem össze a tanítói hivatás óráihoz. Nagy szolgálatot tettek előadásaimban tanítványaim levelei, amelyek közül néhányat felolvastam. Ezeket a leveleket tartalmuk szerint osztályoztam. Itt egy néhány levelet közlök, de azokból is csak a fontosabb részeket.

A tanítói hivatás óráinak fontosságáról egyik tanítványom így ír: „A tanítói hivatás óráinak áldásos hatását lépten-nyomon látom, s olyan jóleső érzés tölti el lelkem; ilyenkor mindig áldást kérek az igazgató úr munkájára. De jó is volna még szaporítani az ilyen órák számát, mert bizony még így is gyakran látja az ember, hogy sok tanítótársa nem áll hivatása magaslatán. Rövid pályafutásom alatt is többször előfordult, hogy kollégám helyeit nekem pirult az arcom. A pénzéért, vagy földjéért elvett egyszerű leány, hogy magához húzza, vagy örökre eltemeti a tanítót. A népszerűség hajhászása is de sok szomorú eredményt mutat! Ha most visszaülhetnék az V osztály hátsó padjába, de sokszor hozzá tudnék már szólni ezekhez a témákhoz, mely témák mindig aktuálisak lesznek, mikor a leendő tanítók előtt már-már nyitják az élet kapuját.”

A tanító elhagyatottsága. A következő levél 1920-ban íratott: „Mikor ide jöttem és megmutatták a lakásom, akkor jutott eszembe, hogy bár egyszerű, de milyen kényelmes volt nekünk az iskolában. Bizony két hétig szalmán aludtam és egy pokróccal takaróztam. Azóta ért annyi keserűség, hogy elég volt a kiábrándulásra. Mennyit tervezünk, hogy lesz, ha tanítók leszünk, s most visszasírjuk az öreg kollégiumot... Szeretnék tanulni, de nincs tanítói könyvtár, de még más forma sem a baluban. Velünk, magányosságra, elbutulásra, elmaradásra kárhoztatott simándiakkal mit sem törődik a város. Az a végzetünk, hogy később elmaradva a világtól, elpóriasodunk s azután gyűlöljük meg az életünket, mikor látjuk, hogy lehetett volna szebb is. Bár ne jöttem volna még el az iskolából.”

Az iskola rossz felszerelése: „Ebben a gondterhes időben eszembe jutott az Igazgató úr is. És írok. Bizony nehéz az élet és megélhetés. Öt osztályom van. A gyermekek nagy része 6 év óta

nem részesült oktatásban. A legnagyobb baj az, hogy nagyon hiányos felszerelése van az iskolának. Itt, egy szemléltetőkép nem sok, annyi sincs. Könyvtárról meg talán szó sincs. Én már sokszor felszólaltam ezekért az iskolaszéknél és semmi eredmény nincs. Kielégítenek az-zal, hogy ne követelőzzek, és hogy szegény az egyház. Akármilyen szegény, de legalább az iskola felszerelésében ne lásson hiányt az a tanító, mert akkor hol a várt gyümölcs a munkáért! Hol a kedv a tanításhoz?!

A tanító sok elfoglaltsága. „Legfőbb hibánk, hogy a bajok okát soha sem magunkban, hanem másokban keressük. Mindenki hibás, rossz, csak én magam nem. Ez a főelvünk s éppen azért nem haladunk semmit. Másokat akarunk megjavítani először, s nem önmagunkat. Ha más nem jó, miért legyek én? ... Dolgom van éppen elég. Most öt osztályt vezetek, délelőtt 8—12-ig, 3—5-ig délután az I—II. osztályt tanítom. E mellett az iparostanonciskolában is tanítok heti 4 órát, azután a helybeli közművelődési egyesületnek jegyzője vagyok, továbbá a kaszinó és népkönyvtár könyvtárosa és minden második héten kántor. El is felejttem, hogy egyházi jegyző is vagyok, no meg a nőegylet jegyzője. Van egy 25 éves gyakorlattal bíró kollégám, akitől sok szép biztatást hallok. Pl.: „Én is voltam fiatal, volt ambícióm, de nem ér az semmit” és egy jelentőségteljes kezlegyintés. Vagy, „Fiatal ember ábrándozik, majd kiábrándul” ... A tanításban kaptafa-munka folyik, hiszen fontos, hogy a gyermekek a vizsgán kitűnő szajkók legyenek, mert különben „tudás” nincsen. Ha erre nézve kérünk öregebb kollégától felvilágosítást, megkapjuk: „Soha se törje magát kollégám, végezze el a kitűzött anyagot, jól vagy rosszul, az mindegy; soha se lelkiismereteskedjék, nem kap azért babérkoszorút.” Nemde jó útbaigazítás!? ... Én azonban még sem csüggedek, hiszek egy jobb jövőben, egy jobb korban, a mikor az emberek sokkal jobban szeretik egymást és ezt a szerencsétlen hazát. Hálára nem számítok, de minek is az. Van nekem egy bíróm, amelyik minden tettem felett kimondja az ítéletet: ez az én lelkiismeretem. Ez mindenkinél hangosabban és megnyugtatóbban ítélkezik.” (Sz. I. jelenleg gyakorlóiskolában működik.)

A kezdő tanító nehézségei. „Falusi helyettes tanító vagyok. Innen írom első próbálkozásom sanyarú tapasztalatait. Lehet, hogy az emberek mindenütt egyformák, de itt mégis mások. Sokat kell zsebre vágni, sokat elnézni s még többet hallgatni. Mikor megválasztottak helyettesnek, nem volt lakásom. Végre kaptam egy jó gazdag családnál. E család esze egy furfangos vén asszony. Terve volt összeházasítani a rokona leányával. A leányzó 24 éves, az itteni parasztlányok között is az utolsó. A terv nem sikerült, azt hamar észrevették. Most már nem volt kiadó lakásuk. Így kerültem én a ledölt kántori lakásba, ahová mint a zápor, úgy csurgott be a víz. Fizetést nem kaptam. De azért az iskolámat félnapos rendszertel igazi lelkesedéssel vezetem ... Ma volt az egyházmegyei körlátogatás, az én iskolámat elégségesnek minősítették bemondások alapján. Észrevétele az illető körlátogató úrnak annyi volt, hogy miért töltöm én az időt

táblai rajzolásal. Ugyanis az előbbi félórában beszéd- és értelemgyakorlat volt az első osztállyal a házi szárnyasokról. Szemléltető képeink nincsenek s én egy csomó kakast, tyúkot, csirkét, libát stb. rajzoltam fel a táblára s ezt kifogás tárgyává tette. Megtörtént, hogy az én iskolaszéki elnököm cigarettáért akart küldeni, noha van 3 cselédje."

A tanítói pálya szeretete. „Ha ki mert engedni az igazgató úr és a tanári kar az intézetből az életbe, háládatlan soha nem leszek iránta, hírnevét cselekedetemmel és viselkedésemmel soha bemocskolni nem fogom, hanem egész életemen keresztül nem magamért, de a népemért fogok dolgozni. Hogy ne hiányosan dolgozzam, az elmulasztottakat is utána pótolom többszörösen... Dicsekedhetem azzal is már, hogy egy pár szereplésemmel és viselkedésemmel úgy megnyertem az emberek tetszését, hogy már is áldják tanárait és nevelőimet. Igaz, éjjelt-nappalt eggyé téve küzdök, igazgató úr, de nem sajnálom a fáradságot, mert látom is az eredményt. Az iskolámat el nem hanyagolom. Karácsonykor sikerült, színelőadással egybekötött hangversenyt rendeztem, amely rendkívül tetszett a közönségnek."

Mikor a tanító neje is tanít. „Kérem elküldeni a rajztanmenetemet, amelyen sokat dolgoztam. Mint gondos munkát, a tanár úr viszszatartotta a kiállításra. M.-ben tanítók most már második éve. Iskolám a múlt évben jeles minősítést nyert. I. tanfelügyelő dicsérlettel emlegeti intézetünket. Jó hírnevét én is igyekszem erősíteni... Megnősültem. Feleségem tanítónő, ő is tanít. Csak most látom be, hogy az iskola teljesen elvonja a feleséget a háziteendőktől. Nem hiába beszélt az ellen sokat az igazgató úr. Minden időm le van kötve. Vasárnap van a legtöbb dolgom, mert iskolán kívüli népoktatás és leventeoktatás ekkor nagyon is igénybe vesz. A sport terén is észrevéttem már tudományomat (levélíró kitűnő tornász volt). Anyagi bajaim nem jelentősek. Megtanultam spórolni." (Diák korában, mint jobbmódú fiú, elég könnyelműen szórta a pénzt.)

A jó tanító mintaképe. Egy volt kiváló, ma is kitűnő eredményel dolgozó tanítványom leveléből veszem a következő sorokat: „T-be igazgató úr ajánlatára választottak meg tanítónak s azóta itt vagyok. Kikerülve az életbe mindig a képzőn hallottakat tartottam szem előtt s ha nem tartottam volna, bizony egy fiatal, iskolai fegyelem alól felszabadult ember nagyon könnyen letér a helyes útról, kivált, ha az előző tanítók sokat engedtek meg magukkal szemben. De hála Istennek, mindig megtaláltam a helyes utat s így az első időkben nehezen bár, megálltam a helyemet, nem engedtem meg magamnak semmit, mert tudtam, hogy csak az első lépést kell megtennem a lejtőn s azután már könnyű lefelé gurulni az erkölcsi mocsárba, a korcsma s könnyelmű élet örvényébe, amelyek a fiatal embert oly könnyen eltántoríthatják, hisz annyi kísértésnek van kitéve. Mikor láttam, hogy a kísértések elől legkönnyebb megszabadulni, ha meg-nősül az ember, egyévi tanítóskodásom után, 20 éves koromban meg-nősültem, nem meggondolatlanul azért, hogy fiatal voltam, ha-

nem egy régebbi ismeretségből kifejlődött vonzalom alapján egy szülőfalumbeli tanult, gazdag leányt vettem feleségül, kinek szülei bizony nem szívesen láttak vejükül egy rongyos falusi kántor-tanítót. Később, mikor teljesen megismertek, — egészen megváltoztatták velem szemben véleményüket... Mint tanító, életemet folytonos munkában töltöm. Küzdök a megbecsülésért, távol húzódva minden magas politikától s a tanítói közéletben előforduló üres jelszavaktól, azt tartva, hogy akinek a szája jár, áll a keze. Aki életét folytonos munkában tölti el, nem szalad üres jelszavak után s olyanokat ki sem talál. Engem boldogsággal tölt el az, ha iskolámért minden látogatás alkalmával megdicsérnek. Iskolánkivüli munkát is folytatok. Parancsnoka vagyok az önkéntes tűzoltóságnak, oktatója a leventéknek, ismétlő iskolát vezetek, szabad időmben pedig gazdálkodom. Istennek hálát adva mondhatom el, hogy munkámért a kellő megbecsülést meg is kapom. Minden, méltánylandó kérésemet szívesen teljesítik."

A jó tanítóhoz való ragaszkodás. "... Dolgoznunk, munkálkodnunk kell. E nélkül nincs megbecsülés, nincs megnyugvás és igazi öröm. Kezdetben a csalódott diák zúdult fel bennem. Óh, az már régen volt. Ismerősöktől, szülőktől távol, egyedül kezdtem megbarátkozni az étellel magával. Az iskolámba lelket, szeretetet vittem, melynek nyomán megszereztem tanítványaim nagyfokú ragaszkodását, melynek nyomában sokszor könnyek fakadnak. A gyermekeim lelkén keresztül a szülők kapcsolódtak az iskolám légkörébe, melyet vonzóbbá igyekszem tenni folytonos előadásaimmal. A gyülekezet az ünnepekben azzal is megmutatta ragaszkodását, hogy az anyagi ügyek rendezésére 260.— P-t gyűjtöttek számomra. Ebben is az erkölcsi sikert értékelem legjobban, mely édesanyám ittléte alkalmával csak fokozódhatott. Szinte bánt az a tudat, hogy nekem vágyaim, de inkább céljaim érdekében itt kell majd hagynom ezt a gyülekezetet, melynek tagjai néma hallgatásom ellenére is rettegnek ettől. Érzik azonban, hogy megvannak céljaim. Igen, vannak. Szeretnék még nagyobb missziói munkát végezni..."

Uradalmi tanító. "... 42 tanítványom van I—VI. o.-ban. Dél előtt, délután tanítok. Nehezen megy a tanítás, szokatlan a hat osztály. Az idővel nem tudok gazdálkodni, pedig pontosan járok az iskolába. Az irodai munkán kívül más munkát is adnak. A titkár szerint a napszámjegyzéket csak úgy vezethetem, ha magam is látom a napszámelosztást. Ezért minden reggel $1\frac{1}{2}$ -kor kell felkelnem. A pestises disznók beoltása is az én kötelességem. Álláshalmozó lettem. A titkár úrnak nincsen érettségije, sem annak megfelelő képesítése. Néha kérdez is tőlem ilyesmiket: „Tanár úr, hogy van az egyeteme?” A tanítóságot és a tanítói hivatást nem sokra becsüli. Ilyesmiről is volt már szó: „Addig volt boldog a paraszt, míg jobbágyság volt, mert az urak gondoskodtak róla. Annál jobb munkás a paraszt, minél butább. Minek a parasztnak polgári jog?...” stb. Nem pletykázom, de egy jellemző esetet mondok. N. tanító úrék a doktoréknál voltak szalonnasütésen. Másnap a titkár úr megjegyezte: „Nem tudsz

magadhoz valóbb embert választani, mint a tanítót.” Ennek az úrnak a fennhatósága alá vagyok rendelve. Mindent meg kell csinálnom, amit mond. Mindenre azt mondja, a kegymes úr így kívánja. Állítólag a kegymes úr azt mondta neki, ha jól viselem magam, 2—3 év múlva elhelyez. Az iskolám padlójának beolajozását sem tartja szükségesnek a kegymes úr. Poros, legfeljebb locsolt teremben tanítok. A vezérkönyveket velem akarják megvételni. Az iskolának a padokon, 2 térképen, egy táblán és egy kecskelábú volt konyhaasztalon kívül semmi felszerelése nincs. A széket mindig a lakásomból kell elvinni... Már figyelmeztetett a titkár, hogy ne nagyon követelődjek, már is sokalja a kegymes úr a kiadásokat.”

Elhanyagolt iskola rendbehozatala. „Most, mikor néhány feltétlen szükséges dolgot rendbeszedtem az iskolámban, azzal a gondolattal írok igazgató úrnak, hogy nagy akarattal meg tudnak állani azok a fiúk, akiket az intézet látott el útravalóval... Megtörtént az első iskolalátogatás. Az itteni igazgató volt kint s azt mondta, nem tudja, hogy mit csinálhattam a gyermekekkel, de még az arcuk is más. Egy kissé kezdenek tudni, más hangon beszélnek, sőt a III. osztályosaim többet végeztek és tudnak, mint amit itt még novemberben kellene. Persze — virgas adhibere — nem felejtettem el. Közbevetem, hogy nem a latin tudással akarok igazgató úr előtt nagyra látszani, csupán arra emlékszem, hogy Orbiliusról milyen humorosan magyarázott igazgató úr és hogy ugyanakkor hallottam, — a régi pedagógust virgáccsal ábrázolták —, tehát ezek az emlékek váltották ki belőlem a latin szavakat (Levélíró a képesítő után érettségi vizsgát is tett)... Dolgozgatok egyenlő menetben. Csak most értem teljesen az igazgató úr programját. Ha véletlenül eltérek a magam beosztásától, alig-alig tudom pótolni. Most a tanítás és leveleoktatás mellett heti négy estén két-két órás előadásokban téli tanfolyamot tartok a felnőtteknek. Jólesett hallanom, hogy míg az én elődöm soha sem tudott az utóbbi 3—4 évben összehozni 10—12 embert, addig az első hirdetésemre 54-en jelentkeztek és azóta nemcsak 54-en, hanem annyian hallgatnak minden este, hogy alig férünk a teremben.”

Bírálat az internátusi életéről. A következő sorok azt a kérdést vetik fel, hogy vajjon a világtól teljesen elzárt internátusi élet-e a jobb, vagy az, ha különösen a felsőbb osztályosoknak valamivel nagyobb szabadságot adunk. „Nem régen találkoztam egy másutt végzett fiatal tanítóval. A mi internátusi szervezetünket összehasonlítottuk az övékével s ő mondotta, hogy éppen az a szabadság, ami nálunk van, eredményezheti a nagyobb sikert, mert nem válik a lelkével való foglalkozás börtönné. Hiszen ki-ki érintkezhetik a világgal nap, mint nap. Jólesik, hogy a mi intézetünk szelleme ezt megengedte a multban s azt hiszem, a jövőben is úgy lesz. És éppen ezzel növelte önállóságra diákjait s adott egyéni látókört a világképpel szemben, szűkebbet vagy tágabbat — kapacitás szerint.”

Még sokáig lehetne folytatni ezeket a levélidézeteket, amelyek az élet mélyéből felmerülő problémákat vetítenek szemünk elé. Az

ilyen gyakorlati példák megbeszéléséből hasznos tanulságokat meríthetnek a tanítójelöltek, akiknek a tanítói hivatás óráin első sorban életismeretet kell szerezniök. Az itt említett levelek mind olyan tanítványoktól erednek, akik a képzőben jellem, szorgalom, tanulásbeli eredmény tekintetében teljesen megbízhatók voltak s így kijelentéseik komolyságához nem fér kétség.

Végül abban a véleményben vagyok, hogy a miniszteri rendeletben foglalt tárgyi köröket úgy rendezném, hogy a II. o.-ban csupán a 6., 7., 8. pontokat hagynám meg s úgy rendezném be a két alsó osztály anyagát. A III. osztály tárgyköre nagyobb részt megmaradna. A IV. osztály tárgykörét teljesen elhagynám s az V. osztály különben is igen gazdag tárgykörét felosztanám a IV. és V. o. között. Kiváló gyakorlati érzékekkel bíró, a falusi és városi életet egyaránt ismerő pedagógusokból bizottságot küldenék ki a tanítói hivatás órái tárgyának kidolgozására. Ha mi helyesen jelöljük meg a tanítói hivatás óráinak a tárgyát, akkor elérjük, vagy legalább megközelítjük a tanítóképzés legfőbb célját: az életre való nevelést.

Dr. Veress István.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Zenedélutánok.

A tanító- és tanítónőképző az egyedüli középfokú iskola, melyben az általános műveltségnek egyik igen fontos részét, az éneket és a zenét kötelezőleg, főtantárgyként tanítják. Azért emelem ki az egyedülállóságát, mert a többi középfokú iskolában (gimnázium, polgári stb.) az ének, illetőleg a zene tanítása inkább több, mint kevesebb kívánnivalót hagy hátra. Elég szomorú, hogy különben művelt és intelligens emberek is milyen zenei szegényen, mondhatnám koldusan kerülnek ki az iskolákból nálunk. Ebben a dologban szegényszemre ugyan, de az igazságnak megfelelően el kell ismernünk még a nálunk sokkal alacsonyabb kultúrnívón élő Románia iskoláinak is magasabb zenei igényét. Ne beszéljünk most az ének vagy zene önmagában is szépet és értéket jelentő mivoltáról, társadalmi, esztétikai, vallási s pedagógiai jelentőségéről, csak a magyar nemzeti, hazafiúi érzés mennyit veszít ezen elhanyagolt területen, hiszen semmi olyan intenzíven, olyan maradandó módon nem ápolja a nemzeti hovatartozás érzését, mint a magyar dal.

A tanító- és tanítónőjelöltek zenei nevelése tehát sokszoros súllyal és felelősséggel nehezedik reánk, tanítóképzői tanárookra. A tanítójelölt nemcsak magának tanul, hanem elsősorban azért, hogy tudását, készségét a nép széles rétegeiben elterjessze. Amilyen lélekkel bocsájtjuk ki növendékeinket, olyanná fogják azok nevelni, alakítani a rájuk bízott kicsiny lelkeket.

Igénytelen soraimba szeretnék beszámolni az intézetünkben fo-

lyó zenei nevelésről, az ezt elmélyítő és népszerűsítő zenedélutánokról, melyeknek a kezdeményezése, eszméje talán nem is tőlünk ered, de amelyeknek áldásos és hasznos voltáról rövid öt esztendőnek a tapasztalatai nyomán is volt alkalmunk meggyőződni.

Mi is hát ez a zenedélután? Egy vagy másfélórás műsor keretében rövid kis előadás vagy felolvasás, karének-, szólóének-, zongora-, hegedűszámok, vagy együttesek által nevelik, gyakorolják növendékeim elsősorban magukat a nyilvános előadásban, ki amiben ügyesebb. Másodsorban a többiekkel ismertetnek meg olyan dolgokat (zenei irányok, formatan, zeneszerzők élete, zeneművek, karvezetés, zene-pedagógia stb., stb.), amelyeket a többieknek talán nincs alkalmuk megismerni, de amelyekről tudni mégis hasznos dolog. Éppen ezért már az előkészületeket úgy irányítom előre átgondolt és kidolgozott terv szerint, hogy egy-egy zenedélután anyaga lehetőleg egy téma körül mozogjon, egységes legyen, egy dolgot több oldalról világítson meg. Pl. szó van a II. klasszicizmusról, közelebb Beethovenről. Egyik növendék ismerteti Beethoven életét, a másik munkásságát, annak irányát, hatását, műveit, melyeket (pl. könnyebb szonátákat, dalokat, karokat stb.) egy-egy növendék az előadás illusztrálására a megfelelő alkalmas helyen bemutat, eljátszik. A különböző művekkel kapcsolatban a formákról is szólni kell (szonáta, rondó, dalforma), amelyeket ismét műveken s mindjárt hangszereken is illusztrálnak, s így megtanulják hallgatni, megérteni s élvezni is a hallottakat. Megtanulnak zenét hallgatni. Megismerkednek különböző zenei irányokkal, stílusokkal, országok és népek jellegzetes faji zenéjével, elsősorban a magyar zenével. S hogy mennyire szívesen s kényszer nélkül foglalkoznak az így megszeretett ének-zenével, bizonyítja az a tény, hogy az elmúlt évben, amikor nagyszabású Kodály-hangversenyünkre készültünk, minden tanári kényszer nélkül egész esztendőben minden reggel $\frac{1}{2}$ 8-tól 8-ig karének órát tartottak, amelyet még akkor is megtartottak a növendékeim az ifjúsági karvezető s néhány ügyesebb lány vezetésével, mikor betegségem miatt nem lehettem ott. S mit kaptak ezért a páratlan kitartásért? Egy felejthetetlen zenei élményt, amelyben minden növendék megérezte legalább egyszer életében a zenei tiszta, örök szépet, s a világhírű magyar mestertől egy kedves emléket, a Pünkösddőlő egy-egy, a szerző által aláírt partitúráját.

Talán azt mondhatná valaki, hogy fölösleges az amúgy is túlterhelt növendékeket még zenedélutánok s egyéb ilyenek tartásával még jobban túlterhelni. Ha ezekre a zenedélutánokra külön kellene készülni, akkor beszélhetnénk túlterhelésről. De az itt előadott anyagot a rendes ének-zene és karének-órák alatt végezzük el, gyakoroljuk be. Aki zongorázik, az a zongora-órákon készül el az előadandó darabokra, aki karéneket vezet, az a karének-órákon. A rendes iskolai nagy énekkaron kívül minden osztálynak van külön kis énekkara, melyet egy-egy muzsikális osztálytársuk vezet felváltva. Ennek áldásos hatásáról, a karvezetés megtanulásáról s begyakorlásáról, azt hiszem, nem kell bővebben szólnom. Hiszen ha tanító lesz,

legalább gyermekkart vezetnie kell, de legtöbb helyen van férfi- vagy leánykar, vagy egyházi énekkar stb., amelyeknek vezetése, betanítása az ő feladata lesz. Mint tanítónak a falu zenei szakértőjének kell lennie, s ezzel nemcsak a magyar zenekultúrát lesz hivatva terjeszteni, szolgálni, hanem megbecsülést szerez magának s a tanító hívatásnak is.

Ma, amikor az utca és a rádió egyaránt ontja az ízléstelen, rossz muzsikát; ma, amikor a magyar nőta égisze alatt kávéházi füttykomponisták ál-szentimentális férccmunkái és torzszüleményei bitorolják a magyarnóta nevet, amikor az idegen fajú és eredetű jazz fertőzi már a magyar falu levegőjét is: ma igazán szükség van olyan tanítókra, akik biztosan tudnak különbséget tenni jó és rossz zene között, kik az igazi, az értékes és örökké szép magyar dal felesküdtő, bátor és kitartó vitézei.

Vikár Sándor.

Művészi rajzoktatásunk magyar mesterszavai.

A magyar népművészet formavilágát a nép ajkán számos őseredeti és zamatos szó írja körül. Vidékről-vidékre, megyéről-megyére, községről-községre más mesterszók használatosak, de valamennyi találó és jó, érdemes a feljegyzésre. Hallásukra úgy érezzük, mintha valamely varázslátsövnön a messihs multba tekintenénk. Hírek, üzenetek ezek, melyek nemcsak a nevezett formát jelölik, de bevilágítanak régi szokások és régi hitek, hagyományok homályába is.

Annál megdöbbenőbb annak a formavilágnak az idegenszerű, vagy éppen teljesen idegen ismertetési nyelvezete, melyet a műveltség műhelyében, az iskolában magasan képzett tanárok közölnek növendékeikkel. Az ipartanítás és a festőműtermek vezetői jórészt francia, vagy német tanulmányútaikon szívták magukba mesterszóik sorozatát. Ezekhez annál is inkább ragaszkodnak, mivel a hozzájuk fűzött alapfogalmat rajtuk keresztül ismerték meg külföldön. Ez a tanulmányi idő ifjúságuk legszebb kora is volt, tehát ragaszkodnak hozzá a hozzájuk fűzött kedves hangulatok, műteremlémények kedvéért is. Egyébként számos idegen mesterszó világfogalommal lett. A francia és német akadémiai mult századvégi látogatottsága az egész világ művész- és műértőtársadalmába elszélesztette az egyes, akkori művészetfordulók hangulatos körülírásait, mesterszavait. Az idegenből hazakerült művészek egymás között csak ezen a nyelven értekeztek, így értették meg egymást s egyben ezeknek a szóknak a szárnyán ringatóztak vissza ifjúságuk művészeti forrongásának és egyéni fejlődésének varázslatos korszakába. Külön világ ez. Düsseldorf, München, Páris, Firenze, Róma nevelte képzőművészeinket és műszaki műveltséget is adott. Az ottan átvett fogalomjelzések, minőségmeghatározások s tárgynevek még évtizedek múlva is tartották a kapcsolatot a haddani szép tanulmányévekkel. Amikor az öröm és diadal forrása volt a laikus közönség, a nem műértő polgárság elképesztésére (pour épater les bourgeois) műtermi virágnyelven, — tele hangzatos mesterszókkal, — párbeszédet folytatni, melyből más nem értett semmit, a beszélők pedig, felsőbb-ségük tudatában, királyilag mulattak.

Egy kissé mintha már művészeti tolvajnyelvvé vált volna ez az idegen

szókkal átítatott műteremnyelvezet. Így, akik a rajztanári tanulmányok idején a művészsképző főiskolára jártak, szintén írásesei lettek a külföldit sóvárgó, csak a művelt nyugat értékeit becsülő műteremhangulatnak s beszédjükben is sok idegen szó vert gyökeret. Szívesen ápolták és őrizték ezt ott, hiszen mintha e mesterszók a kissé mindig lenézett nem-műértő polgárság fölé, a művészet szent magaslataira emelték volna azt, aki értette és használta őket. Így került a középiskolai rajztanítás nyelvébe egész sereg effajta elnevezés, fogalom és tárgy, szerszám, szín és minőség neve. Bizony, sok idő telik el, míg helyükbe erős akarattal a magyar szót illesztik.

Kísérletet tettem a legszükségesebb művészeti rajzoktatási mesterszók pótlására s ime, itt adom körülbelül 200 szavas szcrozatomat. Kérve minden szaki műveltségű embert a további, folytatólagos munkára s a netalán jobbnak tetsző más mesterszók gyűjtésére, felhasználás céljából való beküldésére, hogy tanári nyelvünket magyar szókkal építhessük ki.

Tárgyak és anyagok.

Kompozíció = műalkotás, tervezés, összeállítás; históriai kompozíció = történelmi csoportkép; portré = képmás, arckép; akvarell = vízfestés, vízfestmény; pasztell = színes krétarajz; aktrajz = ruhátlan testrajz; torzó = emberi törzs, csonka test; haute-relief = magas dombormű; bas-relief = lapos dombormű; fríz = fal felső díszítése; gravúr = metszet; mozaik = márványberakás; intarzia = faberakás; émail = zománcmunka; sgraffitto = mélyített faldíszítmény; tabló = csoportkép; karton = képvázlat, tervezet; skicc = vázlat; stúdium = tanulmány; freskó = festmény nedves falra; dekoráció = díszítés; bordűr = szegélydíszítés; illusztráció = szövegkísérő rajz; miniatűr = betűdíszítés; exlibris = könyvjel, könyvcímer; vignetta = címke; margó = lapszéle; diploma = oklevél; kódex = kéziratos könyv; architektúra = építészet; piktúra = festőművészet; grafika = rajzművészet, vonalművészet; giccs = tákolás; motívum = adat, forma; drapéria = szövetsz, függöny; ornamentika = díszítőművészet; ornament = díszítmény; figurális rajz = alakrajz; illusztratív rajz = magyarázó rajz; tapéta rajz = falkárpit-terv, rajz; karrikatúra = torzkép, gúnyrajz; patina = nemes rozsdá; mechanika = szerkezet; katalógus = névsor, képjegyzék; vernisszázs = képbemutató; kollektív kiállítás = gyűjteményes kiállítás; retrospektív kiállítás = visszatekintő kiállítás; dilettáns egyén = képzetlen, nemszakértő; amatőr = műkedvelő, műgyűjtő; hors concours = versenyen kívül; modell = élőminta; reprezentatív = színe-java (kiállítás); tuss = kínai fekete; bordó = borvörös; fréz = eperszín; bézs = világos barna; ekrű = nyers fonalszín; sanzsan = szintjatszó; mív = mályvalila; atelié = műterem; staffelei = festőállvány; pódium = dobogó; paletta = festőlap; pemzli = ecset; kazetta = festékdoboz; pappendekli = kéregpapír; kartonpapír = lemezpapír; akvarellpapír = vízfestő papír; spahtli = kenőkés; blindráma = vakkeret; cirkli = körző; passzpartú (passepartout) = papírkeret.

Minőségjelzések.

Ovális = kerülek alakú; vertikális = függőleges; horizontális = vízszintes; parallel = párhuzamos; centrális = központi; koncentrikus = egyközpontú; elementáris = elemi; fundamentális = alapvető; szimmetrikus = részarányos; asszimmetrikus = felemás; perspektívikus = látszati, távlati; planimetrikus = síkmértani; technikai = műszaki; architektónikus = építészeti; figurális = alakos, emberalakos; artisztikus = művészi; antik = ódon, régi ízlésű; arhaikus = ősie, ódonszerű; monumentális = nagyszabású, hatalmas;

szubtilis = finom, törékeny; filigrán = finommivű, apró; masszív = tömör, tömött; klasszikus = ókori, örökbecsű; harmónikus = nyugalmas, összecsendülő; diszharmónikus = nyugtalan; disszonáns = visszatetsző; problematikus = kérdéses; approximatív = megközelítő; precíz = pontos; perfekt = tökéletes; korrekt = kifogástalan; objektív = tárgyilagos; szubjektív = személyi, személyes; dekoratív = díszítő, ékes, hímes; fantasztikus = képzeletdús; esztétikus = jóízű, szép; inesztétikus = ízléstelen, ízlésértő; pittoreszk = festői; szimbólikus = jelképes; dekadeus = hanyatló; tendenciózus = szándékolt; invenciózus = ötletes; sablónos = gépies, lélektelen; sematikus = képletes, vázlatos; monotón = egyhangú; markáns = kiélezett, kirajzolt; naturalisztikus = természethű; impresszionisztikus = pillanathatású, hangulatteljes; spiritualis = szellemi; ritmikus = ütemes, hullámzó; virtuóz = mesteri, remek; zseniális = lángeszű; tipikus = jeljegzetes, eredeti; illusztrált = képpel díszített; illuminált = szöveggel kísért; tradicionális = hagyományos; dilettáns = nem mester, kezdő; akadémikus = elvont, elméleti; vizuális = látásbeli (pl. tehetség); internacionális = nemzetközi; elégáns = választékos, finom; giccses = összehátolt, kontár; stílusos = illő, méltó, korszerű; rutinos = gyakorlott, jártas; maníros = mesterkélt; stilizált = egyszerűsített, leszűrt; intuitív = ösztönös.

Fogalmak.

Rajzi probléma = rajzi kérdés, rajzi feladat; rajzi kultúra = rajzi műveltség; rajzi tradíció = rajzhagyomány; rajzi momentum = rajzi mozzanat; rajztechnika = rajzi eljárás; intenzív rajzművelés = beható, elmélyedő rajzművelés; esztétika = szépségtudomány; geometria = mértan; planimetria = síkmértan; perspektíva = távlattan, látszattan; axonometria = szemléltető vetület; rekonstruáló rajz = felépítő rajz; restaurálás = helyreállítás; reprodukció = sokszorosítás; artisztikum = művészi tartalom; szimbólum = jelekép; stílus = irány, ízlés; virtuóztatás = mesteri könnyedség; kritika = bíráló; talentum = tehetség; kvalitás = minőség, érték; chef-d'oeuvre = műremek; fantázia = képzelőerő; memória = emlékezőerő; impresszió = hangulat, lelki hatás; koncentráció = összpontosítás; valór = színérték; fényérték; tónus = árnyalat, színárnyalat; kontúr = körvonal; sziluett = árnykép; sraffirozás = vonalkázás; satírozás = árnyékolás; fix pont = álló pont; reflex = visszavert fény; clair-obscur = fényjáték, fényárnyék; contre-jour = fényelleni világítás; plainair = szabadban festés; naturalizmus = valóságfestés, természetfestés; impresszionizmus = hangulatfestés; poentilizmus = pettyegtetett festés; archaizálás = régieskedő festés; téma = munkatárgy, tartalom; profil = arcél; en face = szembearc; effektus = hatás, siker; horizont = szemhatár; front = homlokzat; típus = faji jelleg; stilizálás = leszűrtség, ízléshez alkalmazás; korrigálás = átbíralás; pózolás = mintának állás; modellállás = mintának állás.

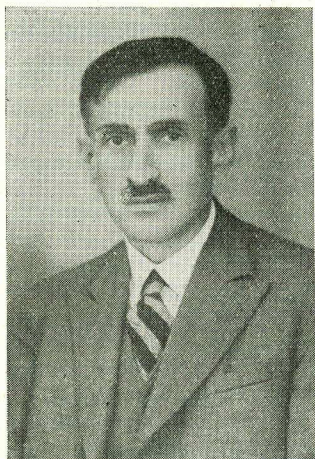
Undi Mária.

AKIK ELMENTEK

Dr. Harmos Sándor.

1883—1937.

A mult tanév végén, két nappal a szóbeli képesítővizsgálatok előtt, kaptuk a döbbenetes hírt, hogy súlyos kór támadta meg. De mi reménykedtünk. Azt hittük, hogy szívós természete erősebb a betegségnél. Az új tanévet már nélküle kezdtük meg. Egyre kevesebb hírt kaptunk felőle. Vagy talán nem akartunk a szenvedő Emberről sokat beszélni? Aztán jött a szomorú értesítés: örökre itt hagyott bennünket...

1883. évi január hó 27-én született Rajecfűrdőn, Trencsén vármegyében. Középiskolai tanulmányait a trencsényi kir. kat. és a budapesti V. ker. áll. főgimnáziumban végezte. 1900—1904-ig a budapesti tudományegyetem bölcsészettud. karának hallgatója volt s ott 1905. június havában bölcsészettudorrrá avaták.

Középiskolai tanári oklevelét 1906-ban nyerte. Ugyanez évben kezdte meg tanári működését a soproni evang. gimnáziumban, majd az 1907/8. tanév elején került Bánóczi József igazgató javaslatára az orsz. izr. tanítóképző-intézetbe. Itt előbb mint segédtanár, 1909 óta pedig mint rendes tanár működött élete végéig. A háború alatt mint a trencsényi 15. honvéd gyalogezred katonája vonult be. Nagy nyelvismerete alapján egy ideig a bécsi hadügyminisztériumban mint fordító (translator) teljesített szolgálatot.

Tanári oklevele magyar, német, latin nyelv és irodalom tanítására képesítette. Nagy lelkesedéssel tanította különösen a magyar irodalmat és történelmet. Csodálatos tehetsége volt költői művek értelmezésére. Szavaltai eleven kommentárok voltak; igazi mintaolvasások. Ilyenkor valósággal átszellemült. Szerelmese volt a magyar költészetnek és a magyar nyelv zenéjének, amelyet mesteri módon kezelt. Maga is költő volt. Már gimnazista korában feltűnt verseivel. Intézetünkben tartott ünnepi beszédei költői szépségűek voltak.

Allandóan képezte magát. Pedagógiai műveltségét folyton tökéletesítette és felsőbb megbízásból a tanítóképző-intézetek 1916-ban kiadott részletes tanmenetének szerkesztésében is részt vett.

Iskolai munkakörén kívül jelentős irodalmi tevékenységet fejtett ki. Munkatársa előkelő tudományos folyóiratoknak. Így az Irodalomtörténeti Közleményeknek, Egyetemes Philológiai Közleményeknek, Magyar Paedagógiának, stb. Cikkei jelentek meg az *Alexander-émlékkönyvben*, a *Bánóczi-émlékkönyvben* és az *Izraelita Magyar Irodalmi Társulat Évkönyveiben*. Fontosabb tanulmányai: *A magyar irodalom nőalakjai*, — *Zrinyi Viola-idilljei*, — *Balassa Bálint szerelmi költészete*, — *Hamlet és Bánk-Bán*, — *Párhuzamos helyek az Odyszeából* Arany János Toldijához, — *Petőfi János vitézének hatása Arany*

Toldijára, — Csokonai lírája, — A szombatos imakönyv névtelen írója, — A Rajongók. Különösen értékes *Katona József Bánk-Bánjáról* szóló három tanulmánya és *Péchi Simon szombatos imakönyvének* (Dr. Guttmann Mihállyal együtt szerkesztett) és jegyzetekkel ellátott kiadása.

A legnagyobb voít Harmos Sándor mint a növendékek atyja. Igazi pedagógiai szeretet fűzte tanítványaihoz. Inkább vonzódott az ifjúsághoz, mint a felnőttekhez. Lelkes szavakkal bátorította, serkentette tanítványait. Ha növendékről volt szó, mindig védelmezte. Igyekezett lelkületük lényegét látni és — megláttatni. Ha tanulóval beszélt, mindig mosolygott, még akkor is, ha szomorúság uralkodott lelkén.

Két nappal a képesítővizsgálatok előtt láttuk ezt az utolsó mosolyt melegszívű kartársunk bánatos arcán.

Hálás tanítványai december hó 12-én vitték vállukon földi maradványait nyugóhelyére... A könnyes arcok a szítáló esőtől még nedvesebbek lettek... Emlékezete legyen áldott!

Dr. Csech Arnold.

EGYESÜLETI ÉLET

Decemberi elnökségi ülés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1937. dec. 20-án az Angolkisasszonyok r. k. tanítónőképző-intézetében megtartott elnökségi üléséről. Jelen vannak *Padányi-Frank Antal* dr. elnökele mellett: *Jaloveczky Péter, Lux Gyula* dr., *Mesterházy Jenő, Frigyes Béla, Erdélyi Olga. Molnár Oszkár* és *Tabódy Ida* elnökségi tagok távolmaradásukat kimentették.

1. Az elnök szívesen üdvözlí a megjelenteket, az ülést megnyitja. Kegyeletes szavakkal emlékszik meg az Egyesületnek a közelmúltban elhunyt két tagjáról: *Répay Dániel*ről és dr. *Harmos Sándor*ról. Mindkettőjük halálával fájdalmas veszteség érte egyesületünket.

2. Közli, hogy a közgyűlés előadójának, *Lepold Antal* dr. prelátus kanonoknak felkérése megtörtént. Ömlőtsága szívesen vállalja az előadást. A közgyűlés időpontját bizonyos mértékig megszabják a Szent István-év ünnepei. Tekintettel arra, hogy az előadó egyházi személy, helyes volna, ha a közgyűlés az eucharisztikus kongresszus főünnepségei előtt zajlanék le. Lehetőleg május 19—25-e között kellene megtartani. Vidéki tagtársaink szempontjából legajánlatosabbnak május 24-ét tartjuk. Ilyen értelemben fog az elnökség *Lepold* ömlőtságához kérdést intézni. Ha ez a nap az előadónak is megfelel, akkor közgyűlésünk 1938. május 24-én lesz.

3. Pár szóval megemlékezik a tanítóképzés reformjáról. A reform ügye folyamatban van, a tantervek készülnek. Azokat minden intézet megkapja, s így minden tanári testületnek módjában lesz azokat áttanulmányozni és észrevételeit közölni. A hozzászólásokat a Közokt. Tanács tekintetbe veszi, mint ahogy bizonyos mértékig tekintetbe vette az óraterveket kísérő jelentéseket is. Természetesen nem teljesülhet mindenkinek a kívánsága.

4. Meleg szavakkal emlékszik meg a tanítóképző-intézeti tanárképzés 50 éves jubileumáról. 1887-ben szervezték meg a tanítóképző-intézeti tanárképzőt. Örülünk, hogy a közoktatásügy akkori intézői szükségét érezték a szervezésnek, s különösen örülünk, hogy a jelöltek kiválasztás útján jutottak be mindíg az Apponyi-kollégiumba. Ebben a kollégiumban az 50 év

alatt értékes munka folyt, s eredményeképen sok értékes ember került ki tagjai közül. Hálával gondolunk azokra, akik a tanítóképző-intézeti tanárképzést megszervezték.

5. A főtítkár jelenti, hogy az egyesület választmányának határozata szerint levélben üdvözölték a 60. születése napját ünneplő *Imre Sándor* dr. professzort. A levélre meglehetősen gyorsan érkezett s ez az egyesület Közönyében már meg is jelent.

6. Az új tanévben eddig két taggyűlést tartottunk: októberben *Padányi-Frank* Antal elnök *A tanítói hivatás órái*-ről, novemberben *Undi* Mária *A kézimunkaoktatás főkérdései*-ről tartottak előadást.

7. Testvéregyesületeinkkel igyekszünk fenntartani a kapcsolatokat. Legutóbb átirat érkezett a Ref. Tanáregyesülettől. Főtítkár felolvassa az átiratot, melyben arra kérnek bennünket, csatlakozásunkkal tegyük lehetővé egy Köznevelői Szövetség megalakítását. A Szövetség célja a külön testületekben szétagolt tanító-nevelői egyesületek egyesítése képviselői alapon. Mielőbbi választ kérnek, hogy a Szövetség még az 1938. év elején megalakítható legyen. A főtítkár javaslatára az elnökség az átiratot pártolólág a választmány elé terjeszti.

Az Orsz. Középisk. Tanáregyesület budapesti köre a magyarosítás érdekében mozgalmat indított. Felkértek minket is a bekapcsolódásra. A T. I. T. O. E. örömmel támogat minden ilyen mozgalmat, hiszen a tanítóképző-intézeti tanárság már régen szolgálatába szegődött ennek a gondolatnak. Sőt, mozgalmát igyekszik kiterjeszteni, s nemcsak a magyar nyelvért, de a magyar ruhaviseletért, a magyar ipar pártolásáért is harcol.

A Magyar Eszperantó Egyesület dec. 18-án lelkesedéssel ünnepelte *H. Mihalik* József tagtársunknak, a Magyar Eszperantó Ped. Egyes. elnökének 15-éves jubileumát. Az ünnepelt ezen a jubileumon megkapta a Tesz keresztjét. Egyesületünket *Ferenczi* István képviselte ott; találkozta a T. I. T. O. E. jókívánságait.

8. Felvételüket kéri egyesületünk tagjai közé: 1. *Pál* Sándor dr. (Jászberény), 2. *Kelemen* József dr. (Budapest), 3. *Török* Tibor (Debrecen), 4. *Radb* Alajos (Esztergom), 5. *Richter* Sarolta (Budapest), 6. *Loránth* Erzsébet (Budapest), 7. *Vajtányi* Margit (Budapest), 8. *Bárczen* Júlia (Budapest), 9. *Kremmer* Mária. Kilépését jelenti: *Tóth* Ferenc dr. Az elnökség a belépni óhajtokat örömmel terjeszti a választmány elé; a kilépést pedig tudomásul veszi.

Az új választmány az alapszabályok értelmében 15 taggal kiegészítheti magát. A főtítkár előterjesztése alapján az elnökség a következők meghívását javasolja a választmányba: 1. *Fekete* József, 2. *Gyurjács* András, 3. *Sebestyén* Erzsébet, 4. *Girtler* Mária, 5. *Szomborné Szántó* Lenke, 6. *Csukás* Zoltán, 7. *Zsindely* Katalin dr., 8. *Nagy* Ferenc, 9. *Ferenczi* István, 10. *Kiss* Sándor, 11. *Tóth* Antal dr., 12. *Jankó* László, 13. *Barabás* Endre, 14. *Pócsa* József. A házgondnok u. i. hivatalból nem tagja a választmánynak, mert az alapszabály ezt a tisztséget nem ismeri, tehát őt is javasolja a választmányi tagok közé. A 15. helyet egy esetleges alkalmi meghívásra szabadon hagyja.

10. Az Angol-kisasszonyok rendje jubilál. 150 éve telepedtek le ide. Az itt eltöltött munkás 150 évről a főtítkár a taggyűlésen megemlékezik. K. m. f. *Padányi-Frank* Antal dr. elnök, *Erdélyi* Olga titkár.

Decemberi választmányi ülés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1937. december 20-án az Angolkisasszonyok r. k. tanítónőképző-intézetében megtartott választmányi üléséről.

Jelen vannak *Padányi Frank* Antal dr. elnöklete mellett: dr. *Jelitainé*

zetnek, minden tanárnak fokozott mértékben segítséget akar nyújtani az eszményi nevelői munkához; működésével a legjobb nevelés alapjait óhajtja lerakni. Isten segítse az Egyesületet továbbra is ebben az önzetlen, nemes törekvésében.

Padányi-Frank Antal dr. elnök köszöni meg a szíves üdvözlő szavakat, s azt a meleg szeretetet, úri vendéglátást, mellyel az Angolkisasszonyok intézete az egyesületet fogadta. Ez az intézet büszkén hivatkozhatik multjára, mert ez a mult csak dicsőséget jelent számára. Mindenkit öröm tölthet el, aki ennek az intézetnek a munkáját megismeri.

Mesterházy Jenő a tárgysorozat előtt megemlékezik az Angolkisasszonyok működéséről. A rend 1770-ben telepszik le Mária Terézia megbízásából és csöndben, szerényen dolgozni kezd. *M. Richter* M. Sarolta nővér írta meg ennek a szerény, de eredményekben gazdag 150 évnek a történetét. Örülünk, hogy éppen most tarthatjuk itt gyűlésünket. A hely, ahol vagyunk, történelmi hely. Már az Árpád-korban a domonkosok próbálnak itt megtelepedni, de a tatárdúlás pusztításai megsemmisítették a meginduló kultúrát. Az Angolkisasszonyoknak Mária Terézia a budai királyi palotát ajánlotta fel, majd a Ratio Educationis megjelenése évében Vácra kerülnek. Mostani helyüket 1787-ben foglalják el, tehát éppen 150 évvel ezelőtt. A rend működését kultúrtörténeti szempontból különösen értékesé teszi, hogy 1856. nov. 5-én itt nyílt meg az első tanítónőképző. A tanítás nyelve ugyan még német volt, de szelleme minden bizonnyal magyar volt akkor is. 1868-ban már nyelvében is magyarrá és három évfolyamúvá lett. Ez a tény az 1938. évet szintén jubiláris évvé avatja az Angolkisasszonyok számára. *M. Richter* M. Sarolta könyvével a magyar kultúrát ajándékozta meg. A T. I. T. O. E. szívből kívánja, hogy ez a tiszteletreméltó rend még nagyon sok jubileumot érjen meg abban a szellemben, munkásságban, melyet eddig is megvalósított minden intézetében. Működése ma már oly sok iskolafajra terjed ki ebben a budapesti intézetben, hogy valóságos pedagógiumot mondhat magáénak. Minden téren kísérje munkájukat Isten áldása és minél több siker a magyar leánynevelés érdekében.

Ezután a tárgysorozat pontjai szerint *Mesterházy* Jenő megtartja előadását *Anyagi ügyeink* címen. Az előadáshoz hozzászóltak:

Nagy Ferenc kiemeli az előadás szerencsés összeállítását. Ami elhangzott, az a legteljesebb igazságot tartalmazza. Csak azt kéri, hogy határozottabb formában, vagyis pontokba szedve jussanak kifejezésre kívánságaink. Szögezzük le a felterjesztendő emlékiratban, hogy 1931. évi fizetésünket kívánjuk. Az 5% fizetésjavítást köszönjük, de ez ma már nem fedezi az árakban mutatkozó óriási aránytalanságot. Rendezni kell a családi pótlékot. Ne a harmadik gyermeknél kezdődjék, elegendő gond van kettővel is. A nyugdíj is kevés. Ma a nyugdíjazás valóban az, miként az előadó is megállapította, féligmeddig száműzetés. Adják meg a nyugdíjasoknak teljes fizetésüket.

Csekő Árpád szerint mai helyzetünk jobb, mert rendezettebb, mint volt a háború előtt. A széniumos rendszer igen nagy előny a tanárság számára. A rangsor alapján megállapítható, hogy az idősebbek szerencsések, a fiatalokra szigorúbban alkalmazzák a széniumos rendezés szabályait. Az idősebbek fizetésbe, előlépésbe beszámítható szolgálati ideje igen sokaknál a szolgálatba lépés napjával kezdődik, míg a fiataloknál 3—4—5 évvel később, tehát ezeknek a VI. l. elérésére csak éppen, hogy reményük van. De a legfiatalabbaknak reményük sem lehet. A 12 pengő gyermek-családi pótlékból ne legyen egy fillér levonás sem. Évek óta nincs szó gyakorló tanítónőképző-intézetéről. Pedig ez a hiány, t. i., hogy nincs gyakorló tanítónőképző, ránk,

tanítóképzői tanárookra a középiskolai tanárokkal szemben előhaladás szempontjából nagy hátrány. Az igazgatóvá való előlépésen kívül ez lenne az egyetlen mód arra, hogy a képzői tanárok szakjuk kiváló műveléseért gyorsabban haladásban részesülhessenek (a gyakorló középiskolai tanár a széniumos rendelet szerint 7 évet ugrik). Elgondolása szerint a gyakorló tanárjelöltek gyakorlataikat nem egy meghatározott intézetben végeznék, de szakjuk szerint abban az intézetben, amelyikben az illető szaknak kiváló művelője működik. Jelölje meg a minisztérium, kik a legkiválóbb tanárok, s utazzanak oda az Apponyisták. Ismerjék meg a legjobbak tanítási eljárását. Ennek megvalósításában a költségek nem jöhetnek számba.

Vincze Sándor a legfiatalabb tanárok sanyarú sorsát teszi szóvá. A mai fiatalság szárnyaszegett életet él. Kilátástalan sorsa pesszimizmusát oly mértékben megnövelte, hogy az már közel jár az embergyűlölethez. A fiatal tanár 23—25 éves, mikor diplomáját megszerzi. Sokszor évek telnek el, mire álláshoz jut. De ha a szerencsések közé tartozik is és hamarosan el tud helyezkedni, akkor is hosszú küzdelmes esztendőket várnak rá. Bekerül egy iskolába, mint 80 P ösztöndíjas diplomás. Ez az összeg a különféle levonások után a valóságban 76 pengő. Pár év múlva óradíjas h. tanár lesz, s mint ilyen 108 pengőt kap. Az óradíjas h. tanárság reménytelenül hosszú ideig tart. A fiatalember már betöltötte a 30. évét is és még mindig alig van abban a helyzetben, hogy önmagát eltartsa. Nősülésre nem is gondolhat. De ha megnősülne, sem javulna helyzete, mert az óradíjas helyettes tanár sem lakáspénzt, sem családi pótlékot nem kap. Mire a kinevezéséig eljut, már öreg ifjú lesz belőle. A közélet tele van jelszavakkal: családvédelem, helyet az ifjúságnak; csak az a baj, hogy nagyon lassan jutnak el az elvek a valóráváltásig. A mostani fiatal tanárságnak már diákévei is küzdelmesebbek voltak. Legtöbbje adósságra szerezte meg oklevelét is. Mikor tehát állásba kerül, csekély fizetését adóssága törlesztésére fordíthatja és ott áll előtte a beruházkodás is. A legnagyobb lemondások árán tudja csak társadalmi helyzetének megfelelő öltözködését biztosítani. Színházbajárásról, könyvek vásárlásáról, utazásról szó sem lehet, pedig ezek nemcsak szórakozást jelentenek számára, hanem tovább művelődésének, szellemi látókörének kifejlesztéséhez feltétlenül szükséges eszközök. A státus élén állók is joggal panaszkodnak, de fontosabb és jogosabb a fiatalok panasza. Rendezék a fiatalok fizetését: legyen nagyobb a kezdőfizetés, hogy ne kelljen pályánk elején oly embertelen módon küzdeni s fejezzük be kevesebbel.(?) A státus-rendezést meg lehet úgy oldani, hogy az államnak ne kerüljön azért több költségbe a tanárság. Keressük a kapcsolatot a testvéregyesületekkel, hiszen bajaink közösek a közép-, kereskedelmi és polgári iskolai tanárságéval, sőt a mi helyzetünk, az elhelyezkedés lehetősége szempontjából, még kissé kedvezőbb is. A testvéregyesületekkel együtt kérjük a kezdőfizetések emelését és a fizetésrendezést. Memorandumunkban kérjük a fizetésnélküli gyakornokság és 80 pengős gyakornokság megszüntetését is.

Kelemen József dr. megjegyzi, hogy az óradíjasoknak még más sérelmeik is vannak. Pl. az Otba szolgáltatásokat s a vasúti kedvezményt sem kapja az óradíjas helyettes tanár családja. Sérelmes, hogy a bennlakó tanárok nem kapják meg a lakbért. Internátusi munkájuk sincs megfizetve. A lakbér kezdő tanárnál havi 50 pengő, milyen lakást lehet ezért kapni Budapesten? Helyesli a gyakorló tanári státus bevezetésére irányuló javaslatot. Hátrább állunk anyagiakban, mint a középiskolai tanárság. Pedig képzésünk ideje hosszabb, mint az övék, mégsem juthatunk el oda, ahova ők.

Mesterházy Jenő válaszában kijelenti, hogy előadása nem memorandumnak készült, de ha ilyen formában felterjesztjük, akkor természetesen

pontokba szedi a kéréseket. Csekő Árpád felszólalását nem érti, hiszen a háború előtti fizetés összehasonlíthatatlanul jobb volt, mint a mai. Hogy mennyire jobb volt és milyen arányban vannak a régi fizetésekkel a maiak, azt akármelyik kartársa megállapíthatja, ha előveszi a *Magyar Tanítóképző* 1932. évi novemberi számát, ahol a mostaninál hosszasan foglalkozik anyagi kérdéseinkkel. A fiatalok helyzete lehangoló, ezt az idősebbek is érzik. És ezért kell értük nekünk is küzdeni lankadatlanul. Figyelemmel kell kísérnünk minden segítségi lehetőséget. Egy dec. 15-i újság cikkben pl. a közözt. miniszter úrnak az a kijelentése szerepel egy interpellációval kapcsolatban, hogy megszünteti az óradíjas helyettes tanári állásokat. Ezt örvendő vehetjük tudomásul. Nehezíti a helyzetet, hogy a drágaság állandóan emelkedik. Ezt kellene elsősorban megállítani és az illetékesek figyelmét erre különösebben felhívni. Kéri Vincze Sándort, foglalná javaslatát és jogos panaszát írásba, hogy azt esetleg mellékelhessük a felterjesztendő emlékirathoz.

Padányi-Frank Antal dr. elnök kijelenti, hogy az elhangzottak alapján az Egyesület elnöksége emlékiratban eljuttatja illetékes helyre az anyagi ügyekre vonatkozó legfontosabb kívánságait. K. m. f. *Padányi-Frank* Antal dr. elnök, *Erdélyi* Olga titkár.

I R O D A L O M

Sticco Mária: Kötelesség és álom. Könyv a nő életéről. Fordította Pogány Kázmér. Kiadta a Keresztes nővérek róm. kat. tanítónőképzője. Zsámbék. Megszerezhető a Szalézi Műveknél (Rákospalota, Clarisseum). Don Bosco Nyomda, Rákospalota, 1937. 234 l. Ára 3.— P.

A nő lelki kibontakozásával foglalkozó, elég gyér irodalmunk, örömmünkre, értékes számmal gyarapodott. A könyv előszavában Marczell Mihály dr. lendületes szavakkal jelöli meg a mű kivételes értékét: „Sticco Mária a leányélet elhivatottságát és magasabbrendűségét rajzolja.” E megállapítás már eléggé elénk tárja azt a nagy feladatot, amelyre a szerző vállalkozott akkor, mikor a mai, sokban anyagiás, pártoskodó, zűrzavaros, magasabb célokat ritkán kereső és a női munkát igen sokszor komolytalan-nak tartó és leértékelő korunkban, éppen a nő legnemesebben vett erőinek nevelésével és kifejlesztésével foglalkozik és ezekre szakszerű tanácsokat ad. A könyv írója kiegyensúlyozotti, derült lelki magaslatról nézi az élet sokféleségeit. Ez a jóság és megértés átszűrte lelkiállapot egyszerűsíti le a mélyenszántó gondolatokat és azokat nemcsak könnyen követhetővé, hanem érdekessé is teszi. A mélyenjáró filozófikus fejtegetéseket a tapasztalatok tüze hevíti át. Ennek megfelelően a stílus néhol tudományosabb, másutt meleg, közvetlen, de mindenütt választékos, lendületes. A szebbnél-szebb képek, hasonlatok, idézetek szinte egymást érik s a szerző tiszta szívből fakadó önzetlen tanítási vágya és mélységes hite izzóvá teszi a könyv minden sorát. Stílusa megfogja tartalmán felül is az ember lelkét. Életünk apró-cseprő gondoljai ebben a felfogásban elvesztik reális ízüket és még a legalsóbbrendű munkából is a lelkiség árad felénk.

A mű Bevezetőre és hét főrésze tagolódik. Az élet titka, mondja a szerző, annyi, hogy álmainkat úgy tudjuk kötelességekké áthangolni, hogy kötelességeinket az álom szépsége hevítse át. Ez az összhang legyen az elénk tűzött célok elérésében az erőnk. Mivel arról álmodozunk, amit sze-

retünk, így lelki működéseink éltető gyökere a szeretet lesz. Az ember élete a kötelesség és az álom jegyében pereg le. Boldog az, aki nemes célokról álmodozik és életét azok megvalósítására szenteli.

I. A Fészek, az otthon költészetéről szólva, az olvasót is beleringatja ennek meghitt hangulatába. A szerzővel együtt hallgatjuk a szobák és bútorok beszédét, az otthon lelkét átvesszük a múltból, átmentjük a jelenbe és átadjuk a jövőbe. Néha az ifjúság kívülről betörő szélrohama félrelöki mindazt, ami az idősebbeknek az otthon édességét jelentette. Az otthon kerete az anya, a nő képét rögzíti meg bennünk. Végtelenül boldogtalan az a nő és női mivolta jutott csödbe annak, akinek lelke az otthon meghittségéből szeretetlenül kivándorolt, mert annak csak egyhangúságát, mindennapiságát látta meg. A gyermek menedéke az otthon melegen védő karja. Ott öröködik az anya, az Isten legnagyobb ajándéka és az apa, a gondviselő jószág. Őket szeretni, egy a tisztelettel. A testvéri kötelékben a nővér legtöbbször az áldozatot hozó fél. Bár a modern élet függetlenséget és férfias életformákat ad a nőnek, a házi kötelességek alól nem menti fel.

II. A Határszállás c. fejezet az iskoláról, a tanárokról, vizsgákról, iskolai barátságokról ad igen megszívlelendő tanulságos képet. A serdülőkor testi és lelki életének ismeretét, az iskolai élet érdeklődő megfigyelését, az ott tapasztalható visszások orvoslását és az iskola lélekfejlesztő magas értékelését árulják el e sorok. A tavasz minden szépsége eltörpül a lélek tavaszának virágzása előtt, mely magasabb énként ráeszmélésében rejlik. Csak azt az iskolát szerethetjük, melyben felfedezzük hivatásunkat és élet-eszményeinket. Az iskola legfőbb feladata így az előkelő szellemiség kialakítása. Ennek alapköve a keresztény életfelfogás. A jó vizsgáztató nem a szavakat nézi, hanem a felelőben az intelligenciát keresi és behatol annak belső szellemiségébe. A jó tanár elrejtí saját személyiségét és növendékeiben él.

III. A Szerelem. A nő sajátsága, hogy nem a tömegeken, hanem a szíveken óhajt és akar uralkodni. Innen az a törekvése, hogy külseje kellemes, szeretetreméltó legyen. Csakhogy a külső szépség lényege a belső életalakítás, csak is így árad el az arcon a nemes gondolkodás és nagylelkűség lehelete. A fiatal lány a szerelmet élete csúcspontjának tekinti. Sokszor nem is tudja, hogy a személyben az eszményeit szereti, melyekkel azt felruházta. A csalódás azután annál nagyobb, minél nagyobb a személy és eszmény egymástól való távolsága. Végeredményben a szerelem meghódol. A lélek nemessége nem a szerelem, hanem annak rendeltetése előtt hódol meg, mert elismeri annak teremtő és nevelő értékét. A keresztény házasság felsőbbbsége a felbonthatatlanságán nyugszik. A házasság nemcsak a nőnek jelent lemondást és áldozatot. A „meg nem értett” nő fájdalmanak okát részben magában keresse. Az ilyen nő a szűkebb házikörből indul ki és mélyreható analízisbe süllyed összeütközve férje sikeresebb átfogó szintézisével és kifelé irányított mozgalmassal. Ott az elaprózás, itt az elnagyolás a családi tragédia ütköző pontja. A házasság keretébe jutott nő ösztöneinek legjobban megfelelő szenvedély: az anyaság.

IV. A hivatás. A háború a női akaraterő előtt minden kaput feltárt. A külső életpályán a becsvágy és jó kereset hajszája gyakran eltorzítja a nő lelkét. Ha azonban a nő ösztön és gyengédség igazi hivatottsággal találkozik a férfias gondolkodást igénylő munkával, kiemelkedő női egyéniségek keletkeznek. A női hivatáshoz hűtlen nő megtagadja női mivoltát.

V. A munka. A kötelesség szüntelen harc az énnel, küzdelem, aggodalom, feszültség, de csak ritkán jutalom és elismerés. A munka sokszor vezeklés, de egyben felemelő ima is. Vigasztaló ereje az önmagunkról való

megfelelkezés. A munka rabságából csak úgy szabadul fel a lélek, ha lemond a jutalomról és pusztán a munka tökéletességére és az Isten akaratának betöltésére törekszik. Az álom a kötelességben soha sem valósul meg olyan teljes mértékben, mint az eszmék szolgálatában.

VI. Közbevetett szemlélődés mindenféle világi dolgokról. A ruha vonala még nem elég, azt a viselkedés vonalának kell kiegészíteni. Az erkölcsi eleganciát mindenki önmagának teremti meg renddel és önfegyelmekkel. Ez akkor tökéletes, ha indítói a komoly lelkület és az önzetlen jószág. „A beszéd kiadás, a hallgatás takarékság” — ebben a mondatban benne van szerzőnk elgondolása fenti lelki tevékenységekről. Gondolkodni annyi, mint igazságot keresni. A szellemi örömeknek is éppen úgy megvan a határa, mint az érzéki örömeknek. A farsangi vigalmakban kifáradt lélek vágyik a bőjti önfegyelem visszavonulására.

VII. A hit. A magány annak, aki az eszmékért harcol, tragikus, aki idilli örömeket hajszol, annak veszélyes. Csak egy esetben nem önző a magány, ha az erőgyűjtés újabb harcokra. Azok közül a bajok közül, amelyek életünk tengerén úgy hánynak-vetnek bennünket, mint a hajót a hullám, legjobban azok fájnak, melyek hajlamainkat sértik. A fájdalom különféleségét ne a fájdalomban keressük, hanem abban a módban, ahogy az élet keresztjét hordjuk. Az ima és tett összhangjától függ vidámságunk, de életünk valódi értéke is.

A munka gondolatmenetét vázoltam. Figyelemmel olvasgatva a könyvet, a szép gondolatok zsongását halljuk körülöttünk. Lelkünk válságainak betübe foglalt képei vonulnak el előttünk. Bánatot érzünk a fölött, hogy sokszor nem láttuk meg a felfelé vezető utat, mert szemünk túlságosan megszokta a földi dolgok nézését. A könyv lapjai közül felénk tekint az ezerarcú lélek minden finomsága és rejtelmessége. A magasabbrendűség ellenálló erejével legyőzzük földi létünk röghöz kötöttségét. És boldog megkönnyebbüléssel sóhajtok fel: milyen jó, hogy nőnek születünk! Milyen magasztos, hogy felszűrve ilyen élethivatás vár reánk! Milyen dicséretes ezt a hivatást híven betölteni és megőregedve a kiegyenlített, megbékélt, megértő és megbocsájtó alázatos derűt szívünkben küzdő és szenvedő fiatal nőtestvéreinkre kisugározhatni!

Pogány Kázmér mesteri kezére vall, hogy a munkán nem érezzük, hogy fordítás.

Hála és elismerés illeti meg a Keresztes nővérek róm. kat. tanítónőképzőjét azért, hogy e könyvet serdülő leányainknak útmutatóul kezükbe adták. Zsámbék „genius loci”-ját fejezi ki ez a könyv. Ennek a helynek geniusza pedig a női lélek elhivatottságában és magasabbrendűségében vetett megdönthetetlen hitet sugározza felénk.

A könyvet meggyőződéssel ajánlom mindenkinek, akinek leányai nevelése a szívén fekszik. Ez a munka nemcsak hasznos olvasmány lesz, hanem a hivatás órák emelkedettségét és a tanítói ránevelés sikeresebbé tételét is elő fogja mozdítani.

B. Braun Angela.

A református népiskolai nevelés legfőbb kérdései. Összeállította: *Juhász Béla dr.* tanítóképzőintézeti tanár. Kiadta a dunamelléki ref. egyházak támogatásával a nagykörösi ref. tanítóképző-intézet. Nagykörös, 1937. Híradó-nyomda. 157 l.

A dunamelléki ref. egyházkerület 1936 évi közgyűlése, „felkérte a püspököt, hogy az egyházkerület tanítóképző-intézeteiben, a felügyelet mélyítése érdekében, a vallásos nevelésre különös tekintettel tanfolyamokat rendezzen lelkészek és tanítók részvételével; az egyházmegyéket pedig felhívta, hogy a tanfolyamon szerzett ismereteket az egyházmegyei népiskolai

nevelésben és annak ellenőrzésében értékesítsék." E határozat alapján és értelmében a nagyköri ref. tanítóképző-intézet 1937. január 4—8-ig, vagyis öt napon át vallástanítási értekezletet rendezett és az előttem fekvő könyv az értekezleten elhangzott nyolc előadást, nyolc mintatanítást, a mintatanítások megbeszéléseinek eredményét, a tárgyalások összefoglalását és Ravasz László dr. püspök záróbeszédét tartalmazza.

Felmerülhet a kérdés, hogy ennek a kifejezetten ref. nevelési problémákkal foglalkozó könyvnek ismertetése miért nem vonul az egyházi lapok hasábjaira? A felelet egyszerűen az, hogy a vallásos nevelés „in genere”, tehát mindenféle felekezeti vallásos nevelés ma a Spengler szerint elmúlófélben levő civilizált világnak legfőbb nevelési problémájaként jelentkezik és éppen ezért közérdekű nem mint „ecclesiasticum”, hanem mint „politicum”. Ez a felelet egyik része. A másik meg az, hogy a vallásos nevelést nem lehet a vallásórak, vagy az egyházi énekorák keretei közé szorítani, hanem „érvényesülnie kell népiskolánk életének minden mozzanatában, a népiskola többi tanítási tárgyainak feldolgozásában és órarenddel nem szabályozott életében alkalmanként” (14. l.). Így lesz a vallástanítás tantárgyból nevelő eszközzé a végcél, az etizált személyiség elérésére. A világháború utáni keserves és tragikus tapasztalatok meggyőzhettek mindenkét arról, hogy a marxizmus anyatején nagyranőtt liberális jelszavak — „a vallás magánügy”, „ne feszegezzük a vallást” — mint mérgező hatású pófetegek megrothadtak ugyan, de a mérgük a társadalmunk felháma alatt lappang még ma is és résen kell lennie minden lelkiismeretes nevelőnek, hogy a hazáját szerető, vallásos magyar élő valósággá legyen.

Ennek a célnak az elérésére törekszik ez a könyv minden gondolatával és minden sorával és éppen azért számíthat minden pedagógus komoly érdeklődésére.

A könyv közvetlen, gyakorlati célja, az elindító kerületi határozatnak megfelelően, „a felügyelet elmélyítése”. Eppen ezért nem kaptafaszerű kérdőívet szerkeszt, hanem megfelelő pedagógiai alapvetéssel távlatokat mutat, amikből a hivatalosak megláthatják, hogy a felügyelet nem egyszerű, rovatkitöltő és adatgyűjtő munka, ami csak az irrátárok porosodásra szánt ügydarabjait szaporítja, hanem lelkes munka, mely nemcsak ellenőriz és megállapít, hanem irányít, támogat és felemel. Rámutat Váczy Ferenc arra, hogy „a ref. iskolafelügyelet számára kiadandó Utasítást nem lehet úgy elgondolni, hogy az csak a vallásos nevelés, vagy még inkább a vallásoktatás ellenőrzésére szolgáltasson szempontokat”. A felügyeletnek átfogónak kell lennie és nem egy vagy két tárgy körére szorítóznak. Arra is figyelmeztet, hogy az állami és felekezeti iskolalátogatók megállapításai elég gyakran nincsenek összhangban. Mi, gyakorlati pedagógusok bizony elég gyakran tapasztaltuk a saját bőrünkön ennek az összhangtalanságnak két malomban őrlődő kínjait. Hányszor kellett egy és ugyanazon tanítási egységet másként hangszereelnünk az állami, vagy az egyházi látogató már jegyzőkönyvezett korábbi kifogásai szerint?!

A könyv második fejezetében Juhász Béla dr. lélektani tájékoztatást ad. Forrásokul Imre Sándor dr. *Népiskolai neveléstanát* és Kornis Gyula dr. *Lélektan és logika* című kézikönyveit használta. Meg is magyarázza, hogy azért használta csak ezt a két kézikönyvet, mert „előadásaiban tisztázott alapfogalmak fordulnak elő rendszerező módon, amelyeknek megszerzése alkalmassá teszi a nevelés kérdéseivel foglalkozók szemét a családi nevelés és az iskolai élet rendkívül sokféle esetének, mozzanatának, egy-egy felmerülő kérdésének helyes meglátására és tiszta, tárgyias, a valóságnak megfelelő értékelésére.” Erre pedig az iskolafelügyelőknek első ren-

den van szükségük. Ez a 20 oldalas gyermeklélektani vázlat erre a célra nagyon megfelelő. A Neveléstani alapfogalmak című harmadik fejezetben kizárólag Imre Sándor dr. kézikönyve nyomán halad a szöveg azért, „hogyan az értekezlet tagjai teljesen ugyanabban a felfogásban, sőt ugyanazoknak a kifejezéseknek a használatában tájékozódjanak, amely felfogást és kifejezéseket a dunamelléki egyházkerület két tanítóképző-intézetének: a kecskemétinek és a nagykőrösinek a növendékei megszoknak.” Ez a 13 oldalas neveléstani kivonat, a fentebb említett gyermeklélektani vázlatral együtt, hasznos útravaló lehet azoknak a nevelőknek, akik fáznak a vaskos kötetek hosszadalmas ridegségétől.

A következő 14 oldalon Váczy Ferenc ismerteti a ref. vallás tantervét, rámutat az anyag sorrendjének kultúrtörténeti, lélektanilag kötelező és ennél fogva természetes fokozataira, valamint a tanítás módjára, amelynek mindenütt aktívnak kell lennie és akkor el fog tűnni a vallás tanítás vaskorának, itt-ott még meg nem érdemelt kegyeletben tartott, recitativ hagyatéka. — Az ötödik fejezetben Marton Barna szól az egyházi ének tanítástervéről. — A hatodikban Pál Lajos a tanításmenet jelentőségével foglalkozik. — A hetedikben Juhász Béla dr. ugyancsak Imre Sándor nyomán a tanítási tervezet és óravázlat elkészítésére ad hasznos tanácsokat. — A nyolcadik fejezetben Juhász Béla dr. arra a kérdésre felel, hogy miként lehet megállapítani az elemi iskolai vallásiskolai nevelés eredményét.

A megszívlelendő megállapítások után minden bizonnyal meg fognak elevenedni az iskolafelügyelői kérdőívek szokványos rovatai, mert természetes és helyes megfigyeléseken alapuló megjegyzések kerülnek beléjük.

Ezeket az elméleti előadásokat nyolc mintatanítás és ezek megbeszélése követte. Nincs terünk, hogy az eredeti felfogású tanításokkal tüzetesen foglalkozzunk, csupán a megbeszélések összegezéséből vesszünk ki egy-két gondolatot. Ilyenek: „Aki az iskolába mint egyházi felügyelő lép be, azt kell, hogy érezze: mint felügyelő is az egyház jövőjéért vagyok felelős.” „A felügyelet mindig ellenőrzés is ugyan, de nem bizalmatlanság. A felügyeletben az irányítás a döntő. Látogatáskor a tanítót hagyni kell dolgozni, hogy megismerhessük. Minél kevesebben mennek egyszerre látogatni, annál jobb.” „Aki látogatni megy, annak tudnia kell mindent (tanítástervet és utasítást), ami az iskola munkájára vonatkozik, mert e nélkül nem mondhat alapos véleményt.”

Az utolsó két és fél lapot Ravasz László dr. püspök záróbeszédének finom elmeélű, értékes gondolatmenete foglalja el, melyben a népiskola és a népoktatás mindennekfelett való, nagy fontosságát hangsúlyozza s a tanító munkájáról megállapítja, hogy az teremtmény, inspiráció és művészet.

Nagy Vilmos.

Gárdonyi Zoltán új kottái. Gárdonyi Zoltánnak, a soproni ev. képző zenetanárának két zenekari műve jelent meg a Magyar Kórus kiadásában. Az egyik: *Esik eső*... kezdetű népdal feldolgozása vonószekarra. A másik: *Népdal-variációk* ifjúsági zenekarra (fuvola, klarinét, trombita, hegedű, cselló, bőgő). Az elsőben a dalt előbb a viola, cselló és a bőgő együtt, aztán a hegedűk hozzák. Erre átkomponált rész következik, majd újra a dal jön eredetiben. Sikerült munka. — A *Népdal-variációk* „A gözösnek négy kereke” kezdetű katona-dalra készült. Mind az öt változat csinos, ötletes. Technikailag mind a két kompozíció elég könnyű s igen alkalmas iskolai ünnepélyek, hangversenyek céljaira.

Ugyancsak a Magyar Kórus kiadásában jelentek meg Gárdonyinak a következő énekkari művei: *Egy icce bor*, (négy magyar népdal férfikarra), *két kánon*. Egyiknek szövege október hatodikáról, a másiké

márc. 15-ről szól. Végül a szerző kiadása a *Magyar Gradual-ének*, vegyeskarra. — Ezek a művek is sikerült alkotások. Gazdagodott velük magyar karének-irodalmunk.

Kovács Dezső.

Tóth Mihály: *Jávorfából furulyácska*. Vezérkönyv és dalgyűjtemény az ének tanításához. A Gyakorlati Pedagógia Kézikönyvtára IX. kötete. Sárospatak, 1937. A szerkesztő kiadása. 232 l. Ára 6 P.

A hangjegyek szerint való énektanítás még mindig különleges helyet foglal el a népiskola tárgyai között. Ide s tova egy emberöltő telt el, mióta a hallás után való éneklés mellett a hangjegyek szerinti éneklés is szerepel az elemi iskolában. A tanítóóság egy része azonban bizonyos előítélettel még ma is legfeljebb eredménytelen próbálkozásnak tekinti a hangjegyek után való önálló éneklés erőszakolását s ha igyekszik is eleget tenni a tanterv követelményeinek, előítéleténél fogva legfeljebb hangsorok, gyakorlatok, énekek sillabizálásáig, tehát formaságok, külsőségek elsajátításáig juttatja el növendékeit.

Mi az oka ennek a csekély s a jobbik esetben is legfeljebb látszólagos eredménynek? A tanterv nem tűz ki megoldhatatlan feladatot. A tanító is rendelkezik ma már annyi zenei képzettséggel, amennyi az elemi iskolai énektanításhoz szükséges. Az eredménytelenség oka tehát főképp a helytelen módszeres eljárásban keresendő. A dal, az ének valamennyi művészi megnyilatkozás között a legtestetlenebb, a legkevésbé megfogható még a felnőtt előtt is. Az elemi iskolás-gyermek számára pedig a dallam olyan zárt egység, melynek elemeit alig tudja érzékelni. A tanító feladata, hogy kiválassza, kielemezze a dallamból a hangot, megmutassa, hogy a hang külön is élő valami. Ez már önmagában is nehéz feladat. Mennyivel nehezebb azonban ezeket a már tudatosított rövidebb-hosszabb, mélyebb-magasabb, meg nem fogható, láthatatlan, külön életet élő hangokat szintetikus egységbe foglalva dallammá alakítani. Dallá alakítani úgy, hogy az ne legyen merő technikázás, hanem teljék meg a lényeggel: lélekkel, hangulati tartalommal.

E kétségtelenül sok elmélyedést kívánó feladat megoldása felé vezető úton jelentős munka Tóth Mihály vezérkönyve. Jelentős munka nemcsak könyvének tartalmi értékeinél fogva, hanem azért is, mert itt nem a saját tárgyával szemben elfogult, egyoldalú szakember szól a tanítóószághoz, hanem a gyakorlati pedagógus, ki maga is elemi iskolai tanító a sárospataki ref. tanítóképző-intézet gyakorló iskolájában. Nem úgynevezett szakember tehát, ki csak a saját szaktárgyának nézőpontjából látja az elemi iskolát és a mindennapos gyakorlatban ki nem próbált elérhetetlen célt s eljárást tűz ki a tanítóóság elé, hanem maga is tanító, ki az elemi iskola valmennyi tárgyának látószögéből tekintve is elérhetőnek látja a tanterv által kitűzött célt és segédkezet nyújt ennek elérésére.

Tóth Mihály énektanítási módszere a gyermek játékos ösztönébe kapcsolódik be. Nemcsak az alsó tagozat mondókait, játékdalait telíti meg hangulati tartalommal, kapcsolja táncsal, ritmikus mozgással, hanem még az oly száraznak tetsző műveletnél is, mint amilyen egy zenei elem elvonása és tudatosítása; csakúgy recseg a rézfedő, a kis- és nagydob, szól a trombita, pikula. Könyvének első részében felemlít egy érdekes esetet. Hogyan cseréltek össze a gyermekek saját kezdeményezésükből két szót az értelem rovása nélkül egy tréfás hangulatú dalban a komikum fokozása érdekében, mely ilyen formában viharos tetszést aratott. Vagy egy másik esetben hogyan utasítottak el maguktól egy felnőtteknek szép, de nekik semmitmondó közismert dalt. A dalok kiválogatásánál tehát nemcsak a saját ítélete a döntő, hanem teret enged a gyermekek ösztönszerű tetszésnyilvánításának is, sőt lassanként ő maga is egy kicsit a gyermekek szemével nézi azokat.

Tanításának gerince három fejlődési fokozat: játékos ösztön, öntevékenység, tudatos befogadása a szépnak.

Ez a vezérkönyv egy hosszú, kiváló tanítói munkásság eredménye, egy eszmei célokért dolgozó vérbeli pedagógus munkája, melynél oly magától értetődő elemi szempontokat, minő pl. a tanterv kereteivel való egyezés, az Utasítás irányításának betartása, formális fokozatok stb., feleslegesnek tartom érinteni is.

Tóth Mihály a szolmizáció híve. Kimerítő és értékes fejtegetést ad erről olyanok számára, kik a képzőben abszolút hangnévvel tanultak énekelni. A gyakorlati részben 22 vázlatot és kidolgozott tanítást ad minden elképzelhető típusos egységből. Tananyagbeosztásában 70, illetőleg 35 órát vesz fel a teljesen-részben osztott és osztatlan iskolák számára.

Dalgyűjteménye 191 dalt tartalmaz. A dalok jegyzéke fokozatos sorrendben feltünteti azok hangterjedelmét, a legmélyebb és legmagasabb hangot, az ütemfajt, a tanítás szempontjából figyelemreméltó ritmusrészletet és módosított hangokat. A dalanyag bőségesen ad alkalmat válogatásra. Szöveg, zenei tartalom és forma szempontjából értékes és jól megválogatott népköltési anyagot bocsát rendelkezésre. A 191 dallamból én mindössze 2 olyan műdalt találtam, melyet nem vettem volna fel a gyűjteménybe. Ezzel szemben meg kell említenem, hogy majd mindegyik elemi isk. fokon énekelhető ősi népköltési dallam megtalálható közöttük. Szólamkergetői (kánon) szépek és könnyen énekelhetők.

Tóth Mihály vezérkönyve, mely felöleli mind a hat elemi isk. osztály anyagát, joggal tarthat számot a legszélesebb körű érdeklődésre. Haszonnal forgathatja minden elemi isk. tanító és tanítóképzős növendék, ki ebbeli tudását, énektanítói készségét gyarapítani óhajtja s e vezérkönyv segítségével képessé is válik arra, hogy a tantervi célt necsak megközelítse, de el is érje.

Nekem e könyv olvasása közben eszembe jutott *Kodálynak* egy sok ével ezelőtt írt cikke. Azt írta benne, hogy az ének ma Hamupipőke az iskola tárgyai közt. A magyar gyerek lelkének egy hatalmas területe, melyet csak az ének tud megművelni, ma parlagon hever. Pedig ha a legfogékonyabb korban, a 6. és 15. év közt egyszer sem járja át a gyermeket az ének éltető árama, akkor később már alig fog rajta. Sokszor egyetlen élmény egész életre megnyitja a fiatal lelket a zenének. Ezt az élményt nem lehet a véletlenre bízni, ezt megszerezni az iskola feladata. Mit kell tenni? Az iskolában úgy tanítani az éneket, hogy ne gyötrelm, hanem gyönyörűség legyen a gyermeknek s egész életére beoltsa a nemesebb zene szomját.

A vezérkönyv végigolvasása után az volt az érzésem, hogy Tóth Mihály ebben a könyvben nemcsak a tanítóságnak nyújt biztos iránymutató segítséget, de egyúttal választ adott *Kodály* fent említett felhívására is.

Csukás Zoltán.

Molnár János: *Trianon okai és következményei.* Budapest, 1937. Hollossy-könyvnyomtató. 72 lap. Ára könyvtáraknak 1 P; tanulóknak 70 fillér.

Ha magyar ember szól Trianonról, akkor nem is kell külön megmondanunk, hogy nem a versaillesi királyi kastélyhoz tartozó nagycbbik, vagy kisebbik trianoni pavillorra gondolunk, hanem arra a hírheft kényszerbékére, mely oka csonkaságunknak, sok nyomorúságunknak és amely kényszerbékét csak azért nevezünk Trianonnak, mert kiküldöttjeinknek a nagytrianoni pavillonban kellett alárniok. A világháborút lezáró események egyik legfájdalmasabbja következett be Trianonban és, hogy ennek a kényszerbékének mik voltak az okai és következményei, azt ismerni kell minél több embernek. Elsősorban a magyaroknak, hisz minket érdekel a legköze-

lebről. De ismerni kell az idegeneknek is, mert csak így tudják megérteni azt a nagy magyar fájdalmat, mely nem a kérlelhetetlen sorsban való megnyugvást és beletörődést váltotta ki a magyarból, hanem egy visszavonhatatlan elhatározást, melynek jelszava a Nem! Nem! Soha!... Reménye pedig a revízió. Csak ha eléggé tudja az idegen, hogy mire kényszerítették Magyarországot Trianonnal, csak akkor érti meg, hogy mi joggal küzdünk a Nemzetek Szövetségének egységokmányába foglalt 19. cikk végrehajtásáért, mely kimondja, hogy a Nemzetek Szövetségének közgyűlése „időnként felhívhatja a szövetség tagjait az alkalmazhatatlanná vált szerződéseknek és olyan nemzetközi állapotoknak újabb megvizsgálására, amelyeknek fennmaradása a világbékét veszélyeztethetné.” A trianoni szerződés alkalmazhatatlan, fenn nem maradhat, veszélyezteti a világbékét. Csak ezt vallhatja mindenki, aki ezt a szerződést megismeri.

Molnár János nagy feladatára vállalkozott, mert a lehető legrövidebben próbálja elmondani nemcsak ennek a szerződésnek a létrejöttét, hanem az okait és következményeit. Nagy eseménysorozatokkal kell tehát megbirkózni, hisz be kell mutatnia az okokat, előzményeket, amelyek a hatalmakat, kisebb-nagyobb országokat egymással szembeállították és végezetül a világháborút kirobantották. Miként igyekezett egyik nemzet a másikat legázolni már a világháború előtt, hogyan dolgoztak egyes nemzetek gyilkokkal, nemzetiségek hazugságokkal, rágalmakkal, politikusok a legnagyobb felelőtlenséggel és a tragikusan végetért Ferenc Ferdinánd bizalmatlansággeltéssel, azt éppen olyan ügyességgel rajzolja meg Molnár János, mint a „lángoló világ” című fejezetében a világháború vázlatos történetét. A háború sodra szinte őt is elragadja. Kis munkája terjedelméhez mérten azzal túlságosan sokat foglalkozik és még a szépíró is megszólaltatja, csakhogy bizonyíthassa „a magyar katona csodálatos lelki erejét és szívósságát”. De még ezzel sem elégszik meg és bakanótákat iktat mondanivalói közé, hogy a háború változatos eseményeit még színesebbé tegye. Lelesít, szinte túlságosan be akarja bizonyítani, hogy minket a harctéren legyőzni jóformán sehol sem tudtak, pedig nagy ellenségeink voltak. Hiszen „ott terpeszkedett luciferi kaján ábrázatával a nagy göliát (Oroszország)” a kis Szerbia mögött és „a cár örvöngő kegyetlenséggel hajtotta katonáit”... Ádáz szavakkal bélyegzi meg az ellenfél mindenestre nem dicséretes tetteit és nem egyszer ott is győzelmet mutat ki, ahol pedig szövetségeseink kudarcot vallottak (szerinte „Verdun mégis csak elesett”, pedig ez tévedés). Kevesebb is beérhetne volna itt, mert a lelkesítő momentumok kiemelése mellett kimaradt egy-két olyan esemény beiktatása (mint pl. a korlátlan bűvárhájaharc proklamálása), amelyek ismerete feltétlenül szükséges, hogy a világháborút tisztán lássuk.

Molnár János három és fél éves kicsi munkájával elsősorban a tanulóifjúságnak és azok hozzátartozóinak óhajtott összefoglalást adni Trianon okairól. Így megérthetjük, hogy a világháborúval egy kissé túlbőven, Trianonnal és következményeivel pedig túlszűken foglalkozott. De amit ezekkel kapcsolatban ír, azokkal is mindenütt tanít, felvilágosít és ahol csak módja van rá, itt is lelkesít. Nem lehet eleget és eléggé sokat foglalkozni történelmünk eme szomorú korszakával, mert úton-útfélen tapasztalhatjuk, hogy a tanult emberek nagyrésze is keveset tud mindarról, amit ebbe az egy szövegbe foglalunk: Trianon. Hogy ez „átkos” és egyéb jelzőkkel felruházott, az lépten-nyomon kicsendül egy-egy alkalmi szónoklatból, de hogy nyomában mi minden baj járt és járhat még, azt már a legtöbben nem tudják. Csak dicséret és elismerés illeti tehát Molnár Jánost, hogy Trianon irodalmát tetcsőtös, lelkes ki művével gyarapította. Mert ebben hivatkozik egyes „törté-

netírókra", sőt idéz is (de hogy honnan, azt nem jelzi), azért azt tanácsoljuk, hogy egy remélhető második kiadásnál foglalja össze azt az értékes és mérhetetlen irodalmat, mely a világháborúval, Trianonnal és mindazzal, mi ezekkel összefügg, ...foglalkozik. Nem óhajtjuk itt ezeket a műveket elsorolni, csak utalunk *Angyal* Dávid, *Buday* László, *Balla* Antal, *Jancsó* Benedek, *Szekfü* Gyula, *Julier* Ferenc, *József* főherceg, Sir Robert *Donald*, *Olay* Ferenc neveire. Ha mint forrást volt kedves tanárunkat megemlíti Molnár és kivüle még csak egy újságíró-történészt, akkor ne maradjon adós az ajánlott nevek munkásságának a felsorolásával, esetleg felhasználásával sem. Munkája így lesz még használhatóbbá, mert akik a kérdéssel bővebben óhajtának foglalkozni, megtalálják mindjárt a vonatkozó részletesebb irodalmat is. Ami pedig az idegen szavak írását illeti, azokat feltétlenül úgy kell leírni, ahogyan az illető nyelven írják. Még sem helyes Bordó-nak írni Bordeaux-ot, vagy Marn-nak Marne-t és így tovább. Nagyon helyes zárójelbe tenni a kiejtés szerinti nevet is, vagy ha mindenáron a kiejtés alapján óhajt valaki írni, tegye zárójelbe az idegen szó nevét úgy, ahogyan azt az idegenek ismerik, írják és használják. Kijavítandók a tévedések, mint pl. az okkupáció, annexio szavak felcserélése, évszámok, szavak elírása (mint pl. gürkák — „turkok” helyett), helyesírási hibák, vagy hiányok; pl. Odbrana és nem „Obrana”, — Toronya és nem „Tornya”.

Mesterházy Jenő.

A Buvár januári száma. — A Buvár januári számában több olyan cikk jelent meg, melynek tartalma didaktikailag is értékesíthető. Ilyen közlemények *Lóczy* Lajos és *Grósz* Emil egyetemi tanárok tanulmányai a magyar föld geológiai kialakulásáról, illetőleg a szemről, mint a lélek és a test tükréről, *Szalay* Gyula cikke a főváros legrégibb gimnáziumáról, *Koch* Sándoré a hegyikristályról. Igen érdekes közlemények: *Pongrácz* Sándortól az élet távlatairól, *Hesz* Jenőtől az egyetemi hallgatók egészségvizsgálatáról, *K. Blahó* Magdától az úrhajózásról, *Urbányi* Jenőtől a testgyógyászatról. Az értékes tartalmú cikkeket gazdag képanyag teszi még élvezetesebbé.

H I R E K

Kérelem. — Folyóiratunk hírvonatának gazdagítása állandó törekvésünk. Néhány intézet ebben a törekvésünkben következetesen támogat. Az intézetek zöme azonban, sajnos, nincs segítségünkre. Következésképp a beutó híryanag viszonylag csekély. Távolról sem tükrözi azt a gazdag történet, amelynek az intézetek összessége a színtere. Ezért azzal a kérés-sel fordulunk az intézetek igazgatóihoz, az érdeklődő és tollforgató kartársakhoz, értesítsék folyóiratunk szerkesztőségét minden olyan eseményről, személyi hírről, amely általánosabb érdeklődésre tarthat számot.

Értesítés. — *Póca* József házgondnok kartársunk szolgálati beosztása változott, ezért arra kérjük kartársainkat, hogy tudakozódásaikkal, a vendégszoba használatára irányuló kívánságaikkal forduljanak új címére. Ez: Kultuszminisztérium V/2. ügyosztály, V. Hold-u. 16. sz.

Címadományozás. — A kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére *Móczár* Miklós jászberényi áll. tanítóképző-int. igazgatónak a tanügyi főtanácsos ttóképző-int. igazgató, *Lux* Gyula dr. bpesti I. ker. áll. tképző-int. rendes tanárnak, *Csada* Imre dr. cinkotai áll. ttónőképző-int. r. tanárnak, *Straub* Ferenc szegedi kir. kat. ttóképző-int. r. tanárnak és *Bartha* Ká-

roly dr. debreceni ref. ttóképző-int. r. tanárnak, egyet. m. tanárnak, a tanítóképző-intézeti igazgató címet adományozta. Erdemes kartársainkat érte a legmagasabb helyről jött kitüntetés. Évtizedek buzgó és kiváló munkájával arra mindenképen rászolgáltak. Midőn szerencsekívánatainkat tolmácsoljuk, kívánjuk, hogy a családanyozásban kifejezésre jutó elismerés díszével még hosszú éveken keresztül szolgálhassák a tanítónevelés ügyét!

Miniszteri elismerés. — A közokt. miniszter a magyar cserkészügy terén éveken át kifejtett odaadó és eredményes működésükért *Török Tibor* debreceni ref. ttóképző-int. igazgatónak és *Somorjai László* ugyanottani testnevelő tanárnak köszönetét és elismerését fejezte ki.

Tanári alkalmazás. — A közokt. miniszter *Dévényi József* bajai áll. ttóképző-int. óradíjas h. testnevelő tanárt jelenlegi állomáshelyén 1938. jan. 1-től további intézkedésig helyettes tanári minőségben alkalmazta.

Nyugdíjazás. — A közokt. miniszter *Temesi István* bpesti VII. ker. áll. tanítónőképző-int. gyakorlóisk. tanítót a tényleges szolgálat köteleke alól felmentette és f. évi febr. hó 1-től kezdődő hatállyal saját kérelmére véglegesen nyugalomba helyezte. Nyugalomba vonulásával a legkitünőbb gyakorlati nevelők egyike vált ki a tényleges szolgálatból. Csekély idő leszámításával összes éveit a tanítóképzés szolgálatában töltötte. Munkássága mindenkor a kötelességteljesítés és a lelkiismeretes pontosság valóságos iskolapéldája volt. A szülők és a keze alól kikerült tanítványok százai az emberileg lehetséges legnagyobb hálával és szeretettel gondolnak reá. Kívánjuk, hogy a legnagyobb odaadással végzett életmunka után sok-sok évet tölthessen testi-lelki erőben, egészségben, megbékélt örömben és boldogságban!

TESZ-kitüntetés. — A Társadalmi Egyesületek Szövetségének igazgatósága *Mesterházy Jenő* kartársunkat, egyesületünk főtítkárárt, ki évek hosszú sora óta szívvel-lélekkel dolgozik a tisztviselői érdekekért, harcol minden jó ügyért, hazafias és ismeretterjesztő törekvésekben hathatósan közreműködik, — a nemzeti munka különböző területein végzett buzgó és eredményes munkássága elismerésül Jubileumi Erdemkeresztjével tüntette ki. Az érdemkereszt átadása ünnepies keretek közt a KANSz decemberi nagyválasztmányi ülésén történt.

Személyi hírek, előadások. — *Mesterházy Jenő* a Rádió Mit nézünk meg? c. előadássorozatában január 15-én a központi városházát, jan. 29-én Deák Ferenc szobrát ismertette. — A Muraközi Szövetség jan 13-i ülésén *Csury Jenő* dr., a szövetség társelnöke Zrinyi Károlyról emlékbeszédet mondott. — *Csonka Gyula* nyíregyházi áll. tképzői tanár Nyírgelsén a gör. kat. egyházközség gyűlésén *Az eucharistia szociális jelentősége* címen adott elő. — A nyíregyházi áll. tanítóképző-intézetben rendezett népfőiskolai tanfolyamon *Kiss Lajos* tanár *A tehetség és szociológiája*, *Gajári Mihály* tanár *Naprendszerek egy gombostűfejen* címen tartottak előadást. — A budapest—zuglói ref. egyházközség gondnokává *Kiss József* tanügyi tanácsos, tképző-int. igazgatót választotta meg a gyülekezet. — *Wagner Ferenc* tképző-int. tanár *Lubor Niederle* cseh archeológusnak az egyetemes szláv archeológia kérdéseiről nemrég megjelent munkájáról tanulmányzerű ismertetést írt. Tanulmányát a *Ferencz József-Tudományegyetem Baráti Egyesülete* különlenyomatban is kiadta.

Irodalmi szemle. — *Somorjai László: Testnevelési tanmenet és óravázlatok* (Protestáns Tanügyi Szemle, XII. évf. 1. sz.). — *Kéz Andor dr.: Orosz jegestengeri expedíció* (A Földgömb, IX. évf. 1. sz.). — *Drozdy Gyula: A nevelőhatások értékelése* (Néptanítók Lapja, 71. évf. 1. sz.). — *Gergely Ilona: Éjjel a Tiszán.* Költeménytárgyalás (U. o.). — *Váradai József:*

A 150 éves Schnepfenthal (Magyar Paedagogia XLVI. év. 9—10. sz.). — Drozdy Gyula: A szemléltetés szerepe az újabb módszeres eljárásokban (Néptanítók Lapja, 71. évf. 2. sz.). — Kiss József: Szemléltető eszközök és anyagok a népiskolai számolás és mérés tanításához (U. o.). — Mesterházy Jenő: A pesti Vigadó (Napkelet, 1938. febr. sz.).

Megalakult a Paedagógium Barátainak Köre. — Értékes mozgalom indult meg azok tömörítésére, akik hálával és szeretettel gondolnak a budai Paedagógiumra. A mozgalom megindítóit, tanítóképző-int. és polg. isk. tanárok, első ízben dec. 29-én jöttek össze a Polgárisk. Tanárok Házában. A második megbeszélésen jan. 12-én Imre Sándor dr., Gyulai Ágost dr., Sztankó Béla, Goldziher Károly dr., Molnár Oszkár, Fekete József, Mesterházy Jenő, Lux Gyula dr., Kapócsy Béla és Molnár János jelentek meg. A megjelentek a szabad, alapszabályok nélküli baráti kör alakítása mellett döntöttek s a mozgalom irányítására Imre Sándor, Gyulai Ágost és Sztankó Béla volt paedagógiumi tanárokat kérték fel. A baráti kör nem pusztán találkozója kíván lenni a volt tanároknak és hallgatóknak közös emlékeik kicserélése céljából. Célkitűzései ennél sokkal magasabbak. A budai Paedagógiumban évtizedek folyamán nagyértékű nevelői lelkület alakult ki s az intézet a magyar szellemi életet sajátos értékekkel gazdagította. Ennek a paedagógiumi szellemnek, s hagyományoknak a fenntartása és ápolása a baráti kör legfőbb célja. Ezért arra fogja kérni a baráti kör vezetősége a Paedagógium még élő tanárait és az onnan kikerült hallgatókat, írják össze a Paedagógiummal kapcsolatos emlékeiket. Akik a magyar vidék kisebb-nagyobb városaiba kerültek, vessék papírra, hogyan formálódott át a vidéki kisváros kultúrája általuk a Paedagógiumban nyert szellem hatása alatt. Az ilyen írásokból kialakulhatna a Paedagógium belső története, melynek megírása a baráti kör egyik konkrét feladata. Másik határozott feladata a Paedagógium még fennálló épületének emléktáblával megörökítése. Évenként pedig egy-egy egyetemleges összejevetelt akar rendezni, melynek keretében a soron levő tanári évjáratok 10, 20, 25 éves találkozóikat is megtarthatnák. A baráti kör legközelebbi összejevetelét febr. 26-án tartja a Polg. isk. Tanárok Házában. Itt is felkérünk mindenkit, aki a mozgalommal egyetért, jelentse be csatlakozását Molnár János polg. isk. tanárnál (VII., Szentkirályi-u. 11.).

A Százéves Nemzeti Színház ünnepe a nyíregyházi áll. tanítóképzőben. A nyíregyházi áll. tanítóképző ifjúsága nagy érdeklődéssel fogadott műsoros ünnepet rendezett a Százéves Szózat és a Százéves Nemzeti Színház címen. A Nemzeti Színház egy évszázadát, Erkel Ferenc életét, műveit, jelentőségét vetített képes előadások méltatták. Szavaltatok, ének-, zeneszámok, prológos és bevezető beszédek idézték meg Vörösmarty korának szellemét. Az ünnepség közönsége nevében a kultúrdélután rendezői táviratban üdvözölték a Nemzeti Színház igazgatóságát. Németh Antal igazgató lelkesítő levélben mondott az ünnepért és az üdvözlésért köszönetet a tanári testületnek és az ifjúságnak.

Tanítónőképzők a Rádióban. — A bpesti Ranolder-intézet tanítónőképzőjének énekkara Csorda Romana nővér, énektanár kitűnő vezetésével január 25-én gazdag műsorú rádióhangversenyt adott. — A bpesti rk. egyházközségek balatonzamárdi üdülőtelepük javára febr. 2-án a Zeneművészeti Főiskola nagytermében hangversenyt rendeztek. A hangversenyt a Rádió is közvetítette. A hangversenyen az angolkisasszonyok tanítónőképzőjének énekkara Hidy-Gyulai Mária zenetanár vezetésével a III. ker. rk. óvónőképző vonószene-kara pedig Nagy Anna zenetanár vezénnyel vett részt.

A tanítóképzés reformja. — Néhány napilap után most már a szak-sajtó is fokozódó érdeklődéssel fordul a tanítóképzésnek kétségtelenül küszöbön álló megújítása felé. Időrendben erről a tárgyról az alábbi közlemények láttak eddig napvilágot. *Bajnok Géza: A tanítóképző akadémia és a tanítók továbbképzése* (Nemzetnevelés, XX. évf. 3. sz.); *Kisházi Mihály: A főiskolai tanítóképzés elé* (U. o.); *Nagy Miklós: A tanítóképzés reformja* (Protestáns Tanügyi Szemle, XII. évf. 2. sz.). Ezek a cikkek tényszerűségeket természetesen nem tartalmaznak. Nem is tartalmazhatnak, mert illetékes, hivatalos helyről a tervezett reformnak még a körvonalait sem közzölték. A cikkek alaphangja az elragadtatott öröm, mely a tanítóképzésnek főiskolai rangemelésének szól. Sok bennük a jóindulatú tanács. De van olyan cikk is, amelynek írója fittyet hány a történeti fejlődésre s lélekzetfojtó lendülettel már kizáróan középiskolai érettségire épített háromévfolyamú pedagógiai akadémiaival kívánja megoldani a tanítóképzést.

Nyugtázás. — Egyesületi tagdíjat fizettek: az 1937. év I. és II. felére Váradi József, az 1937. év II. felére Kraft József és a kunágotai áll. el. isk. tanítók magánkönyvtára, az 1934., 1935. és 1936. évre Tscheik Ernő, az 1938. és I. felére Bartal Alajos, Árpássy Gyula, Bárdos Béla, Geyer Béla, Homor Imre, Karácsonyi Jenő, Rosta József, Sántha Kamill, Szkalka Lajos, Raab Alajos, az 1938. év I. és II. felére Tóth M. Marianna, Loránth Erzsébet, M. Richter M. Sarolta, Vajtány Margit, M. Barczen M. Júlia, M. Kremmer Mária, Pápai M. Aquina, Schler M. Kuniigunda, a sárospataki ref. tanítóképző-intézet, Medgyesi Marida, Szelényi Dezső, dr. Jelitainé dr. Lajos Mária, a székesfehérvári „Ferenc József” nőnevelő-intézet, a veszprémi Angolkisasszonyok rk. tanítónőképző-intézete, az esztergomi érseki rk. tanítónőképző-intézet, Ruisz Márta, a kőszegi rk. tanítónőképző-intézet, Medgyesi Zsófia, a kecskeméti Angolkisasszonyok rk. tanítónőképző-intézete, Gárdonyi József dr., Hevesi M. Angelika dr., Kővári M. Domícia, Tukats M. Annunciáta dr., Béke M. Ladiszla, Boros M. Anguella, Gausz M. Dóra, Léh M. Maristella, Vona M. Antonella, Kerényi M. Alexandrina, Borókai M. Hermína, az 1937. év I. és II. felére Grész Ernő, Rác Erzsébet, Nagy Ferenc, Flóra Sándor, Tompa Margit dr., Vargyas Mária, Porzsolt István, az 1936. év I. és II. felére a pécsi rk. tanítónőképző-intézet, az 1936. év I. felére Kaposi Károly és Jankó László, az 1936. és 1937. év I. és II. felére Adamovitsné Gludovác Emma, az 1937. év II. és az 1938. év I. felére az egri érseki rk. tanítónőképző-intézet, az 1938. év I. felére Barcsai Károly és végül az 1933. év I. és II. felére Szabóné Novák Eszter és Kádár Ilona. — Budapest, 1938. évi január hó 24-én. *Frigyes Béla* pénztáros.

A szerkesztő az egyes számokat az előző hónap 20-án zárja le.

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.

12015 Sárkány Nvmda R. T. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9.
Igazgatók: Dr. Wessely Antal és Wessely József.